

Rikosseuraamusasiakas ulkopuolisessa sijoituksessa Päihdesairaalassa - Opas työntekijöille

Sanni Pesu, Veeti Waltzer

2024 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Rikosseuraamusasiakas ulkopuolisessa sijoituksessa Päihdesai- raalassa - Opas työntekijöille

Pesu Sanni, Waltzer Veeti
Rikosseuraamusalan sosionomi
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2024

Työelämälähtöisen ja toiminnallisen opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa Päihdesairaalan työntekijöille opas Rikosseuraamuslaitoksen laitoksen asiakkaiden kanssa toimimiseen. Oppaan tarkoituksena oli purkaa vakituisen henkilökunnan painetta perehdyttämisestä ja koota kaikki tieto yhteen paikkaan. Opinnäytetyömme tilaajana toimi A-klinikka säätiön Päihdesairaalan toimipiste.

Opinnäytetyömme tietoperusta koostui ulkopuolisen sijoituksen lakiperustasta ja sen historiasta sekä vuonna 2021 aloitetusta Rikosseuraamuslaitoksen hankkeesta, jossa muuntorangais- tuksen soveltamisalaa laajennettiin niin, että henkilöt, jotka syyllistyvät rikkomuksiin usein voidaan sijoittaa suorittamaan tuomionsa ulkopuolisessa sijoituksessa. Ennen tätä muutosta vain käräjäoikeudessa määrätyt tuomiot pystyttiin suorittamaan ulkopuolisessa sijoituksessa. Tämän muutoksen myötä Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden määrä Päihdesairaalla kasvoi mutta varsinaista kollektiivista perehdytystä tuomittujen kanssa toimimiseen ei annettu. Oppaan aineisto kerättiin Rikosseuraamuslaitoksen omia ohjeistuksia, ulkopuolisen sijoituksen neuvontaa, Kansaneläkelaitosta ja Päihdesairaalan perehdytyskansioita käyttäen.

Keräsimme Päihdesairaalta henkilökunnalta tietoa kyselylomakkeella siitä, mihin he tarvitsevat erityisesti lisätietoa. Oppaan toimeksiantajalle toimittamisen jälkeen suoritimme uuden kyselyn, jossa kysyimme palautetta siitä, miten päihdesairaalan henkilökunta kokee oppaan auttavan heitä heidän työssään. Kyselyssä selvitettiin myös sitä, vastasiko se heidän tarpeitaan ja miten opasta olisi hyvä kehittää. Päihdesairaalan henkilökunnan palaute oli yksipuolisesti positiivista ja opas koettiin hyväksi työkaluksi Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden kanssa työskentelyyn.

Asiasanat: ulkopuolinen sijoitus, Rikosseuraamuslaitos, päihdekuntoutus, opas

Sanni Pesu, Veeti Waltzer

**Prison and Probation Services client in External Placement at a Substance Abuse Hospital -
Guide for Employees**

Year	2024	Pages	47
------	------	-------	----

The objective of our work-life oriented and functional bachelor's thesis was to produce a guide for the employees of the Substance Abuse Hospital on working with the clients of the Prison and Probation Service of Finland. The purpose of the guide was to help with the permanent staff's pressure in the orientation of new employees and to compile all the information into one place. The commissioner of the thesis was the Substance Abuse Hospital branch of the A-Clinic foundation.

The theoretical background of our thesis consisted of the legal basis and history of external placement in Finland as well as the project initiated by the Prison and Probation Service of Finland in 2021, which expanded the scope of community sanctions so that individuals who frequently commit offenses could be placed to serve their sentences in external placements. Prior to this change, only judgements issued by the district courts could be served in external placements. With this change, the number of clients of the Prison and Probation Service of Finland increased, but actual collective orientation for working with the convicted was not provided. The material for the guide was collected using guidelines from the Prison and Probation Service of Finland, external placement guidance, Kela social services and the orientation folders from the Substance Abuse Hospital.

Information was collected from the Substance Abuse Hospitals staff with a questionnaire form regarding areas where they specifically needed additional information. After delivering the guide to the commissioner, we conducted a follow up survey to gather feedback on how the Substance Abuse Hospitals staff perceived the guide's usefulness in their work. The survey also assessed whether it met their needs and how the guide could be improved. The feedback from the Substance Abuse Hospital staff was unanimously positive, and the guide was deemed to be a valuable tool for working with clients of the Prison and Probation Service of Finland.

Keywords: external placement, The Prison and Probation Service of Finland, substance abuse rehabilitation, guide

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Päihdesairaala toimintaympäristönä ja sen historiaa	6
2.1	Vieroitushoito-osasto	7
2.2	Kuntoutusosastot.....	8
2.3	Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat Päihdesairaalassa	9
3	Kehittämistyön tavoitteet.....	10
4	Päihdesairaalan toiminnan perusta	12
4.1	Korvaushoito	13
5	Ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisen tietoperusta.....	13
5.1	Lakiperusta.....	15
5.2	Ulkopuolisen sijoituksen edellytykset	15
5.3	Sijoituksen ehtojen noudattamisen arviointi ja valvonta	16
5.4	Päiheteettömyys	17
5.5	Vankiterveydenhuolto	18
6	Aikaisemmat tutkimukset	19
7	Opinnäytetyön toteutus	20
8	Opinnäytetyön prosessi.....	21
8.1	Tuotos	22
8.2	Tiedonkeruu.....	23
9	Luotettavuus ja eettisyys	23
10	Tulokset	25
11	Oppaan koonti	28
11.1	Toimeksiantajan arviointi	32
11.2	Itsearviointi	33
12	Opinnäytetyön arviointi	35
13	Pohdinta	36
	Lähteet.....	38
	Taulukot	41
	Liitteet	42

1 Johdanto

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö ja tarkoituksena oli kehittää Päihdesairaalan ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyötä luomalla Päihdesairaalan työntekijöille opas Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden kanssa työskentelyyn. Opinnäytetyömme on työelämälähtöinen toimeksianto ja tilaajana toimii Päihdesairaala.

Opinnäytetyömme aiheen idea sai alkunsa siitä, että toinen meistä on työskennellyt Päihdesairaalaossa ja havainnut mahdollisia haasteita liittyen Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaisiin. Myös prosessi hoitoon hakeutumisesta hoitoon pääsemiseen vaikutti olevan epäselvää. Vaikuttanut myös siltä, että vastaavia opinnäytetöitä tai tutkimuksia ei juurikaan ollut aiemmin tehty, eikä Päihdesairaalaossa ollut ohjeita tai opasta liittyen Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaisiin.

Keräsimme tietoa ja aiheita, mistä Päihdesairaalaossa kaivattiin lisätietoa käyttämällä sähköistä kyselylomaketta. Kyselylomakkeessa kysyimme erityisesti tietävätkö Päihdesairaalan työntekijät, mitkä ovat Päihdesairaalan ja mitkä ovat Rikosseuraamuslaitoksen velvollisuudet sijoituksessa. Kyselylomakkeen vastausten perusteella laadimme kirjallisen oppaan Päihdesairaalan työntekijöille. Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat eroavat muista Päihdesairaalan potilaista, koska Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat ovat vankeuslain (767/2005) alaisia ja siihen liittyy paljon erityispiirteitä, jotka tulee ottaa huomioon.

Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaan ollessa hoidossa Päihdesairaalaossa, tai muussa vankilan ulkopuolisessa hoitolaiteksessa, kyseessä on ulkopuolinen sijoitus tai valvottu koevapaus. Rikosseuraamuslaitoksen asiakas on tällöin pääsääntöisesti joko vankeusvanki, eli suorittaa ehdotonta vankeusrangaistusta, tai sakon muuntorangaistusta suorittava sakkovanki. Rikosseuraamuslaitoksella on ollut vuosien 2021-2023 ajan hanke, jonka tarkoituksena oli lisätä sakko- ja lyhytaikaisvankien ulkopuolisia sijoituksia. Ulkopuolisia sijoituksia on myös jatkettu hankkeen jälkeen (Rikosseuraamuslaitos 2023b).

2 Päihdesairaala toimintaympäristönä ja sen historiaa

Tässä luvussa esittelemme Päihdesairaalan historiaa sen toiminnan alusta vuodesta 1951 tähän päivään saakka. Lisäksi kerromme siitä, minkälaisia osastoja Päihdesairaalaossa on ja miten hoito niissä eroaa toisistaan. Lopuksi kerromme myös, miten Rikosseuraamuslaitoksen lähettämän potilaana hoito eroaa muihin potilaisiin verrattuna Päihdesairaalaossa.

Toimintaympäristönä opinnäytetyöllemme toimii A-klinikan Päihdesairaala, joka sijaitsee Järvenpään Haaraajoella. Päihdesairaala on 70 paikkainen päihde- ja mielenterveyspotilaiden hoitoon erikoistunut sairaala. Sairaala koostuu vieroitushoito-osastosta ja kahdesta eri kuntoutusosastosta, joista toisessa on mahdollisuus perhekuntoutukseen. Päihdesairaala kuuluu A-klinikka Oy:n omistukseen, joka on yhteiskunnallinen yritys, jonka tuotot palaavat yhteisen hyvän kustantamiseen. (A-klinikka Päihdesairaala.)

Päihdesairaala aloitti toimintansa vuonna 1951, jolloin se toimi nimellä Järvenpään sosiaalisairaala. Sairaala toimi sen aikaisen sosiaalihallituksen alaisena niin sanottuna alkoholistien vastaanottolaitoksena, jonka tehtävänä oli tutkia ja määritellä alkoholisteja ja lähettää heidät heille tarkoitettuihin hoitolaitoksiin. (A-klinikka Päihdesairaalan historiaa.)

Päihdyttävien aineiden väärinkäytöstä luotiin uusi asetus 1960-luvun alkupuolella, jonka jälkeen sosiaalisairaala tuli niin sanottu keskuslaitos. Uudistuksen myötä sairaala veloitettiin suunnittelutehtäviin, neuvonnan, valvonnan ja huoltolatoiminnan osalta, normaalin hoidon lisäksi. Myös kehittämis- ja hoitomenetelmien tutkimustyö kuului lakiuudistuksen myötä Päihdesairaalle. Sairaalle perustettiin erillinen tutkimusyksikkö vuonna 1972. (A-klinikka Päihdesairaalan historiaa.)

Vuonna 1987 voimaan astunut uusi päihdehuoltolaki pakotti kuntien sosiaali- ja terveyslautakunnat järjestämään päihdehuollon palvelut ennen kaikkea avohuollon toimenpitein. Tämän seurauksena avohoidon merkitys kasvoi, ja sosiaalisairaala menetti asemansa keskuslaitoksena. (A-klinikka Päihdesairaalan historiaa.)

Kun sosiaalihallitus lakkautettiin, niin Järvenpään sosiaalisairaala siirtyi Stakesin alaisuuteen, joka on sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus ja kehittämiskeskus. Sen tehtävänä oli olla osa valtakunnallista sekä terveyden että sosiaalihuollon palvelevana päihdealan kuntoutus ja tutkimussairaala. (A-klinikka Päihdesairaalan historiaa.)

Vuonna 1994 heinäkuussa omistajuus Päihdesairaala siirtyi valtiolta A-klinikkasäätiölle ja sen siirtymistä tuettiin erityisellä siirtymäkauden projektilla. Kauden loputtua vuonna 1997 sairaalan toiminta jatkui itsenäisenä palveluyksikkönä jatkaen valtakunnallisena päihde- ja mielenterveysongelmien laitospalveluiden tuottajana. A-klinikkasäätiö yhdistyi A-klinikka Oy:öön vuonna 2018, jonka myötä se alkoi tuottaa palveluita kunnille, kuntayhtymille, työterveyshuoltoon, yrityksille ja yksityisasiakkaille. (A-klinikka Päihdesairaalan historiaa.)

2.1 Vieroitushoito-osasto

Päihdesairaalan vieroitushoito-osasto on 23 paikkainen suljettu osasto, josta liikkuminen tapahtuu vain hoitajien valvonnan alla. Osasto on suljettu lisääntyneen retkahtamisen riskin vuoksi vieroittautumisen alkuvaiheessa. Osastolta on mahdollista mennä valvottuun ulkoiluun

kerran päivässä ja kaupassa pääsee käymään kahdesti viikossa, sen lisäksi osastolla on kaksi kertaa päivässä yhteisökokoukset, jossa pääsee kertomaan oman voinnin ja ajatukset ja mikäli jokin asia osastolla mietityttää. Kokouksen yhteydessä voi tuoda esille, mikäli tarvitsee apua tai tukea missä vain asiassa. Lisäksi tiistaisin, torstaisin, lauantaisin ja sunnuntaisin järjestetään vertaistukiryhmät, jossa kokemusasiantuntijat pitävät keskusteluryhmää. Keskustelu ryhmässä on täysin vapaamuotoista, eikä vastaa esimerkiksi AA tai NA ryhmien toimintaa. (Vieroitushoito-osaston viikko-ohjelma; Vieroitushoito-osasto perehdytyskansio.)

Vieroitushoitojakso pituus on tyypillisesti sekakäyttöongelmissa 14 vuorokautta ja alkoholi- vieroituksessa 3-9 vuorokautta (A-klinikka Vieroitushoito). Rikosseuraamuslaitoksen lähettämien potilaiden kanssa vieroitushoito on yleensä tehty jo vankilassa ja potilaat siirtyvät suoraan kuntoutukseen. Tapauksissa, joissa vieroitushoito suoritetaan Päihdesairaалalla, potilaat ovat saaneet jo sovittua suorittavansa tuomionsa ulkopuoliseen laitokseen sijoitettuna. Tällöin he käyvät ilmoittautumassa vankilalla sovittun aikataulun mukaisesti ja heidät tuodaan sieltä suorittamaan rangaistustaan Päihdesairaалalle. (Vieroitushoito-osasto perehdytyskansio.)

Vieroitushoitojakso koostuu pääsääntöisesti nimenomaisesti vieroitusoireiden hoitamisesta niin, että potilaat pystyisivät vieroittautumaan käyttämistään aineista turvallisesti ja mahdollisimman lievien oireiden kanssa. Vieroitushoito ei kuitenkaan tarkoita, etteikö vieroitusoireita tulisi tai pitäisi tulla, vaan niitä pyritään minimoimaan lääkiten oireenmukaisesti, ei-päihdyttävillä lääkkeillä ja eri rentoutuskeinoilla. Näihin rentoutuskeinoihin kuuluu muun muassa korva-akupunktio ja Neurosonic rentoutustuoli. (Vieroitushoito-osasto perehdytyskansio.)

2.2 Kuntoutusosastot

Kuntoutusosastot Päihdesairaалalla on jaettu kahteen eri osastoon, jotka ovat yksilökuntoutus ja perhekuntoutus. Hoidon tarve kuntoutuksessa voi liittyä alkoholiin, lääkkeisiin, huumeisiin tai kaikkiin niistä. Hoidot sopivat myös potilaille, joilla on mielenterveyden ongelmia päihdeongelman lisäksi. (A-klinikka kuntouttava laitoshoido; A-klinikka Yksilökuntoutus.)

Kuntoutusjaksolla liikkuvuus osastolla on vapaata, mutta toisille osastoille ei saa mennä. Ruokailut potilailla tapahtuu yhteisen aikataulun mukaisesti, mutta ruokailemaan mennään itsenäisesti, kuten myös kauppareissuille. Mikäli potilas haluaa lähteä jonnekin pidemmälle esimerkiksi Järvenpään keskustaan hoitamaan pankkiasioita tai mennä ostoksille, niin hänen tulee hakea arjenharjoitteluvapaata. Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden kanssa lupa tulee hakea lähettävältä vankilalta. (Kuntoutusosastojen perehdytyskansio.)

Yksilökuntoutuksessa ensisijainen tavoite on aina riippuvuudesta kuntoutuminen sekä hyvinvoinnin ja terveyden kohentaminen, mutta potilailla voi olla myös omia tavoitteita hoitojaksolle, jotka sovitaan yhdessä hoitojakson alussa hoitosuunnitelmaa tehdessä.

Hoitosuunnitelma tehdään potilaan ja lähettävän tahon kanssa yhdessä ja sitä lähdetään toteuttamaan yhdessä potilaan kanssa hoitajakson edetessä. Tavoitteena yksilökuntoutuksessa on löytää keinoja ja menetelmiä käsitellä asioita ilman päihteitä ja keksiä keinoja, miten hoitaa epämieluisat tunteet tilanteissa, joissa yleensä on sortunut päihteiden käyttöön. (Kuntouttavat osastot perehdytyskansio)

Jokaiselle potilaalle määrätään Päihdesairaalaan saapumisen yhteydessä omahoitaja, jonka kanssa hoitosuunnitelma tehdään. Hänen kanssaan pidetään myös potilaan tarpeen mukaan yksilökeskusteluita. Yksilökuntoutuksessa on myös päivittäiset yhteisökokoukset, jonka lisäksi on hoitoa tukevat keskustelu- ja toiminnalliset ryhmät sekä mahdollisuus osallistua NA ja AA ryhmiin halutessaan. Kuntoutuksen aikana on tarkoitus kartoittaa potilaan kyky toimia ja arvioida hänen kokonaistilansa ottaen mukaan toimeentulon ja muut sosiaaliturvaan liittyvät näkökulmat. Yksilökuntoutuksen kesto on yleensä yhden kuukauden pituinen, mutta lisäaikaa saa tarvittaessa. (Kuntouttavat osastot perehdytyskansio; A-klinikka yksilökuntoutus.)

Perhekuntoutus on nimensä mukaisesti tarkoitettu perheille tai tuleville perheille. Kuntoutukseen voi hakeutua hoitoon vanhemmat lapsineen tai raskaana olevat äidit. Päihdekuntoutuksen ensisijaisena tavoitteena on hoitaa vanhempien päihdeongelmaa ja turvata lasten hyvinvointi. Lisäksi perheet asettavat omat tavoitteet itselleen.

Perhekuntoutuksessa keskitytään myös vanhempien riippuvuuden hoidon lisäksi lasten, parisuhteen ja vanhemmuuden hyvinvoinnin tukemiseen. Työntekijät Päihdesairaallalla auttavat potilaita lasten hoidossa ja kasvatuksessa. Hoidon alussa tehdään kartoitus, jossa käydään läpi perheen kokonaistilanne ja tehdään sosiaalityön suunnitelma tulevaisuuden varalle. Sosiaalityön suunnitelmassa käydään läpi toimeentuloon, etuuxiin ja asumistilanteeseen liittyvät asiat. Osastolla harjoitellaan myös arjentaitoja ja sosiaalisissa tilanteissa toimimista. (A-klinikka Perhekuntoutus.)

Perhekuntoutukseen hakeutuville tarjotaan mallia, jolla turvataan hoitopolku perhekuntoutuksen jälkeen. Ennen perhekuntoutusta tehdään myös aina ennakkoverkostopalaveri, johon osallistuu kaikki potilaan hoitoon liittyvät tahot kuten päihde- ja mielenterveyspalvelut, lastensuojelu, päihdepsykiatria, perhetyö ja aikuissozialityö. Palaverin tarkoituksena on arvioida hoidon tarve ja asettaa tavoitteet yhdessä hoitajaksolle sekä tehdä alustava suunnitelma kuntoutuksen jälkeisestä ajasta. Yhdessä sovitun hoitosuunnitelman toteutumista arvioidaan kuukausittain, samalla päivitetään jatkohoidon suunnitelmaa ja viimeisen kuukauden palaverissa varmistetaan jatkosuunnitelmat (A-klinikka Perhekuntoutus.)

2.3 Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat Päihdesairaalassa

Rikosseuraamuslaitoksen lähettämät asiakkaat eivät juurikaan eroa käytännön tasolla Päihdesairaallalla muuten kuin lääkityksen ja sairaala-alueelta poistumisen rajoittamisen osalta.

Heidän rikostaustaisuuttaan ei käsitellä erikseen millään tavalla ja siitä ei puhuta muille potilaille, elleivät he itse siitä mainitse. Mikäli vankeusrangaistusta suorittavan potilaan pitää lähteä esimerkiksi kaupunkiin hoitamaan asioita, niin hänen tulee anoa sitä lähettävältä vankilalta, kun taas muut potilaat hakevat sitä sairaalalta nimellä ”Arjen harjoittelu vapaa”. Väkivallattomuus, päihitteettömyys ja hoitorauha ovat arvoja, jotka koskevat kaikkia Päihdesairaalla, joten Rikosseuraamuslaitoksen lähettämien potilaiden kanssa siinä ei ole eroja. (Kuntouttavat osastot perehdytyskansio)

Päihdesairaalan yhteistyö Rikosseuraamuslaitoksen kanssa on jatkunut jo useita vuosia Päihdesairaalla, mutta varsinaiset sopimukset Rikosseuraamuslaitoksen kanssa on kirjoitettu vasta noin kaksi vuotta sitten. Ennen nykyistä sopimusta Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat tulivat Päihdesairaalle erillisenä ostopalveluna. Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaita tulee ympäri Suomea eri vankiloista, mutta Helsingin vankilasta asiakkaita tulee eniten sen läheisen sijaintinsa vuoksi.

3 Kehittämistyön tavoitteet

Tässä luvussa kerromme kehittämistyömme tavoitteista. Meillä oli tavoitteena selvittää Päihdesairaalaan eniten askarruttavimmat asiat ja koostaa niistä opas, jolla pystyisimme purkamaan vakituisen henkilökunnan painetta Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden kanssa työskentelystä.

Taulukko 1: Opinnäytetyön tavoitteet

Tavoite	Arviointikysymys	Arviointiaineisto
Valmistaa opas selkeyttämään yhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen ja Päihdesairaalan välillä.	Mikä on olennaista sisällyttää oppaaseen ja löytyykö tarvittava tieto selkeästi?	Toimeksiantajan palaute oppaasta
Toteuttaa opinnäytetyö loogisesti ja järjestelmällisesti.	Miten yhteistyö on sujunut toimeksiantajan näkökulmasta? Miten järjestelmällisesti prosessi toteutettiin?	Opinnäytetyönprosessin seuranta. Itsearviointi

Helpottaa ja purkaa painetta Päihdesairaalan henkilökunnalta ja koota saatu tieto yhteen paikkaan.	Miten toimeksiantaja pystyy hyödyntämään opasta ja miten se parantaa työn sujuvuutta?	Toimeksiantajan palaute ja itsearviointi.
--	---	---

Rajasimme aihetta kertomalla yleisesti toiminnasta Rikosseuraamuslaitoksen kanssa emmekä lähteneet erittelemään eri vankiloiden toimintatapoja vaikkakin opinnäytetyötä tehdessä ilmeni, että eri vankilat toimivat asioiden suhteen eri tavoin. Tuotoksen selkeyden vuoksi teimme kuitenkin työn niin että kokosimme sen Rikosseuraamuslaitoksen omien ohjeiden ja ulkopuolisen sijoituksen erityissuunnittelijoiden ohjeistuksien mukaisesti, jotta linjaukset, jolla päihdesairaallalla toimivat olisivat yhdenmukaiset ja selkeät.

Taulukko 2: Henkilökohtaiset tavoitteet

Henkilökohtaiset tavoitteet	Arviointikysymys	Arviointiaineisto
Kehittää omia taitoja tutkimuksen tekemisessä.	Miten taitomme tutkimuksen tekijänä ovat parantuneet opinnäytetyön aikana?	Itsearviointi
Kehittää tiedonhakemisen taitoja	Miten tiedonhakemisen taitomme ovat kehittyneet opinnäytetyön aikana?	Itsearviointi
Kehittää tiedon asettelun ja esittämisen taitoja.	Miten tiedon esittämisen taitomme ovat kehittyneet opinnäytetyön aikana?	Toimeksi antajan palaute oppaasta Itsearviointi

Tavoitteisiimme opinnäytetyön tekemisessä kuului tutkimustaitojen kehittäminen, tiedonkeruun parantaminen, tiedon asettelu oppaan muotoon ja kuinka selkeästi tietoa esitämme.

4 Päihdesairaalan toiminnan perusta

Tässä luvussa kerromme Päihdesairaalan toiminnasta ja päihdehoidon teoriaa siitä, että miten päihdeongelmaa hoidetaan A-klinikalla ja Suomessa yleisesti. Avaamme etenkin teoriaa yhteisohoidon vertaistukitoiminnan, omahoitajakeskustelujen sekä korvaushoidon osalta.

Päihdesairaalassa käytettyjä päihteiden ongelmakäytön hoitoon liittyviä menetelmiä ovat yhteisöhoito, vertaistuki, omahoitaja keskustelut ja korvaushoito. Yhteisöhoidolla tarkoitetaan terapeutista yhteisöhoitoa, jossa harjoitellaan sosiaalisia taitoja ja itsestä huolenpitämisen taitoja kuntoutumista tukevassa päihteettömässä ympäristössä. Keskeisimpänä yhteisöhoitossa on se, että Päihdesairaalan potilaat muodostavat yhteisön yhdessä henkilökunnan kanssa. Ajatuksena on se, että yhteisö tukee muutosta päihteettömyyden tavoittelussa. Tärkeää tässä on se, että henkilökunta hoitaa asiakkaita ja asiakkaat hoitavat yhteisöä. Terapeuttisen yhteisöhoiton oppimistavoitteena ovat vastuun ottaminen itsestään ja muista, myötätunto itseä ja muita kohtaan, itsekurin ja itsehillinnän tavoittelu ja tavoitteellisuus omaan toimintaan. Vertaistuki on myös suurena osana terapeutin yhteisön toimintaa, jolloin potilaat saavat tukea toisistaan, joka puolestaan hoitaa yhteisöä. (Ikonen 2021.)

Vertaistuella tarkoitetaan omien kokemusten ja tarinoiden jakamista henkilöiden kanssa, joilla on samanlaisia kokemuksia ja tavoitteita. Vertaistukea voidaan toteuttaa henkilökohtaisesti esimerkiksi tukihenkilön kautta tai ryhmämuotoisesti, joissa on esimerkiksi kokemusasiantuntijaksi koulutettu henkilö vetämässä keskustelua (Terveyskylä 2023). Tämänkaltaisia vertaistuellisia ryhmiä on Päihdesairaalalla kerran viikossa. Ryhmissä on vetäjinä palkatut vertaistukihenkilöt ja ryhmät ovat kaikille avoimia. AA- ja NA-ryhmiä Päihdesairaalalla on kahdesti viikossa. Ryhmiin voi osallistua kaikki kuntoutuksen potilaat, paitsi vieroitushoidossa olevat henkilöt ei osaston luonteen mukaisesti voi osallistua, koska kaikki liikkuminen osaston ulkopuolelle tapahtuu valvotusti.

Omahoitajakeskusteluilla tarkoitetaan hoitojakson alussa määrätyn omahoitajan kanssa yksilöllisiä keskusteluita hoitojakson aikana. Jokainen Päihdesairaalalle tuleva potilas on erilainen, oli hän sitten vankistatuksella tai potilaana ja heidän ongelmansa ovat yksilöllisiä. Ei ole siis mitään suoraa ohjelmaa tai menetelmää, jolla kaikkia voisi auttaa. Siinä kohtaa omahoitajakeskustelut tulevat kuvaan, jotta potilas saa kertoa omia tunteitaan ja haasteitaan avoimesti ja saa keskustella niistä henkilön kanssa, joka on tietoinen hänen tilanteestaan. On huomattu, että omahoitajakeskustelut ovat erittäin hyvä tapa purkaa ahdistusta ja motivoimaan pysymään hoitojaksolla, mikäli keskeyttämisajatuksia ilmaantuu. (Vieroitushoito perheydytyskansio.)

4.1 Korvaushoito

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän tutkimuksen mukaan huumehoitoon hakeutuneista asiakkaista yhteensä 79 % huumeiden käyttäjistä oli käyttänyt opiaatteja edeltävän kuukauden aikana ja 46 % kertoi, että heillä on ollut viimeisen kuukauden aikana ollut opiaattien ongelmakäyttöä. Tämä tekee opiaateista yleisimmän ongelman suomen huumeiden käyttäjillä. Kaikista THL:n kyselyyn vastanneista 56 % oli opioidikorvaushoidossa. (Kovanen 2023.)

Opioidikorvaushoito on yleisin ja kasvavin hoitomuoto Päihdesairaalla ja se on opioidiriippuvuuden lääkkeellistä ja psykososiaalista hoitoa. Korvaushoitoon kuuluu myös kontakti avohoidon kanssa, mitä ilman korvaushoidossa olevat potilaat eivät todennäköisesti olisi minkään avun piirissä. Korvaushoidon toteuttaminen on myös hyvinvointialueille lain määräämää, joten se tulee järjestää potilaalle, jolla on todennettu opioidiriippuvuus kolmen kuukauden sisällä opioidikorvaushoidon arviointi jakson jälkeen. (A-klinikka 2023; Mielenterveystalo)

Korvaushoito voidaan jakaa kahteen ryhmään, joko haittoja vähentävään korvaushoitoon tai kuntouttavaan korvaushoitoon. Haittoja vähentävässä korvaushoidossa tavoitteena on, että saadaan terveydentilaltaan heikossa tilassa olevalta ihmiseltä pistoskäyttö lopetettua ja näin ollen vähennetään myös mahdollisten tartuntatautien leviämistä. Haittoja vähentävän korvaushoidon tavoitteena on motivoida potilaita kohti kuntouttavaa hoitoa. (A-klinikka 2023; Mielenterveystalo)

Kuntouttavassa korvaushoidossa ohjataan potilasta kohti kuntoutumista päihdeongelmasta. Omahoitaja voi auttaa potilasta tässä muuttamaan ajatuksiaan ja toimintamallejaan päihteiden käytön ja ongelmien ratkaisun suhteen. Kuntouttavassa korvaushoidossa on myös mahdollista saada lääkityksiä kotiin esimerkiksi viikonlopuksi. Tällöin vastuuta omasta toiminnastaan annetaan vähitellen potilaalle itselle, jotta kuntoutuminen on mahdollista. Korvaushoito on yleensä pitkäaikainen vuosia kestävä hoito ja sen lopettamista suositellaan vasta kun potilaan elämäntilanne on täysin vakaa, koska opioidien vieroitusoireet kestävät erittäin pitkään. Yleensä fyysiset vieroitusoireet jatkuvat noin kuukauden verran ja henkiset vuodesta kahteen vuoteen. (A-klinikka 2023; Mielenterveystalo)

5 Ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisen tietoperusta

Tässä luvussa kerromme ulkopuolisen sijoituksen tietoperustaa sen alusta eli vuodesta 1999 tähän vuoteen. Pehdymme etenkin lakeihin ja hankkeisiin, mitkä ovat mahdollistaneet ulkopuolisen sijoituksen Suomessa. Esittelemme, mitä kaikkia asioita tulee ulkopuolisessa sijoituksessa ottaa huomioon, kuka on mahdollista sijoittaa ja millä perustein. Käymme läpi myös ulkopuolisen sijoituksen valvontaan liittyviä tekijöitä ja vankiterveydenhuollon roolia sijoituksessa.

Suomessa on ollut mahdollista sijoittaa vanki ulkopuoliseen laitokseen suorittamaan rangaistustaan jo vuodesta 1999. Perusteet ulkopuoliseen laitokseen siirrosta oli vakava päihdeongelma tai jos henkilöllä on vaikeuksia selviytyä vapaudessa. Sijoituksen kesto vaihteli 14 vuorokauden ja 6 kuukauden välillä. Sijoituksen edellytyksenä oli jo silloin, että rangaistusajan suunnitelman edistyisi ja oletus siitä, että vanki kykenee noudattaa sijoitukseen liittyviä ehtoja. (Knuuti 2007.)

Vuonna 2018 hallituksen esityksessä esitettiin lakimuutosta, jonka seurauksena päihdehoitolaitokseen sijoittaminen ei muodostaisi enää estettä muuntorangaistuksen täytäntöönpanolle. Perusteena tälle muutokselle oli, että muuntorangaistusta suorittavat henkilöt ovat vankeusrangaistuksista suorittavista henkilöistä yleensä huonokuntoisimpia ja näin ollen varsinainen rangaistus on heidän tapauksessansa hyvinkin tulokseton. (HE 178/2018)

Ennen hallituksen esittämää muutosta vankeuslain 2 luvun 9 §:n mukaan muuntorangaistusta ei voinut panna täytäntöön, mikäli henkilö oli päihdehuollon laitoksessa. Tämä hallituksen esitys helpotti jo päihdekuntoutuksessa olevien henkilöiden tuomion suorittamista ja oli linjassa Rikosseuraamuslaitoksen periaatteen mukaan siitä, että sakon muuntorangaistukset suoritettaisiin ulkopuolisena sijoituksena päihdehuollon laitoksissa. (HE 178/2018)

Useasti muuntorangaistusta suorittavat henkilöt ovat asunnottomia ja vakavasti päihdeongelmaisia ja he joutuvat sakkorangaistus kierteeseen, jolloin he käyvät aika ajoin suorittamassa lyhyitä tuomioita, koska heillä ei ole joko varaa tai halua maksaa sakkoa pois. Muuntorangaistusta suorittavien terveydentila on myös useasti niin huono, että he saapuvat suorittamaan tuomioitaan päihtyneenä ja vankilassa resurssit tai osaaminen ei ole vaadittavalla tasolla hoitaa heitä, joten he siirtyvät usein nopeasti tuomion aloittamisen jälkeen sairaalaan ambulanssilla. (Hinkula 2021; Koskela 2023)

Rikosseuraamuslaitos aloitti vuonna 2021 hankkeen, jossa muuntorangaistuksen soveltamisalaa muutettiin niin että henkilöt, jotka syyllistyvät rikkomuksiin usein, ja joista poliisi tai syyttäjä on määrännyt sakkorangaistuksen, voidaan sijoittaa suorittamaan tuomiotaan päihdekuntoutukseen. Ennen tätä muutosta vain käräjäoikeudessa määrättyjä tuomioita pystyi suorittamaan päihdekuntoutuksessa. (Rikosseuraamuslaitos 2022a.)

Rikosseuraamuslaitoksen hankkeessa muuntorangaistusta suorittavia päihdeongelmaisia sijoitettaisiin entistä enemmän ulkopuolisiin laitoksiin. Hankkeen syynä oli se, että hoitovuorokausi keskimäärin ulkopuolisessa laitoksessa on 197 euroa ja yhden vankeuspäivän hinta on noin 233 euroa ja koska sakon muuntorangaistus on myös tutkitusti hyvin tehoton vaikuttamaan rikollisuuden määrään, koska se kohdistuu sellaiseen ihmisryhmään, jotka ovat jo erittäin huonossa asemassa. (Rikosseuraamuslaitos 2023b; Koskela 2023.)

Hankkeella on myös todennäköisesti haluttu purkaa painetta pois Rikosseuraamuslaitokselta. Suomen vankiluvut on jatkuvasti nousemaan päin ja jo tämänhetkiset vankilat ovat aivan täynnä. Rikosseuraamuslaitoksessa onkin esitetty uusien vankiloiden avaamista Rovaniemelle, ja Turkuun, ja Vantaalle ollaankin jo rakentamassa lisärakennusta, joka melkein tuplasi vankipaikat. (Rikosseuraamuslaitos 2023c.)

5.1 Lakiperusta

Vankeuslain (767/2005) 1 luvun 2 §:n mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on edistää vangin valmiuksia elää rikoksetonta elämää tukemalla vangin elämänhallintaa ja integroitumistaan yhteiskuntaan ja 8 luvun 9 §:n mukaan vanki, jolla on päihdeongelma tai jonka arvioidaan kohtaavan erityisiä vaikeuksia sopeutuessaan vapauteen, voidaan sijoittaa väliaikaisesti vankilan ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, jossa hän saa osallistua päihdehuoltoon tai muihin tavoitteellisiin toimiin, jotka tukevat hänen sopeutumistaan.

Rikosseuraamuslaitoksen tulostavoitteena vuodelle 2022 oli ”Verkostoidumme ja integroidumme yhteiskunnan palveluihin”. Välitavoitteena oli kehittää verkostoyhteistyötä, tuen ja palveluiden sovittaminen yhteen yhteiskunnan palveluiden kanssa, sekä palvelujatkumoiden kehittäminen. Toimenpiteinä toteutettiin muun muassa toiminnan järjestäminen sidosryhmäyhteistyön linjausten mukaisesti ja verkostoyhteistyötä kehitettiin. Sidosryhmäyhteistyö toteutui lisäämällä ulkopuoliseen kuntoutukseen sijoittamista. Erityistä huomiota kiinnitettiin sakko- ja lyhytaikaisvankeihin. (Rikosseuraamuslaitos 2023a, 11-12.)

Ulkopuolisesta sijoituksesta säädetään vankeuslain (767/2005) 8 luvussa ja sen 4 §:ssä käsitellään toimintaan sijoittamista, 9 §:ssä toimintaan osallistumista vankilan ulkopuolella, 10 §:ssä luvan myöntämisen edellytyksiä, 11 §:ssä luvan tai sijoituksen peruuttamista ja 14 §:ssä päätöksentekovaltaa. Valtioneuvoston vankeudesta annetun asetuksen (548/2015) 4 luvun 18 §:ssä käsitellään toimintaan sijoittamista ja 21 §:ssä sijoitussopimusta.

Päätöksen sijoittamisesta ulkopuoliseen laitokseen tekee yksikönpäällikkö tai Rikosseuraamuskeskuksen työjärjestyksessä nimetty toiminnoista vastaava virkamies (vankeuslaki 767/2005, 8 luku 9§, 11§, 14§). Lähtökohtaisesti elinkautista- ja yhdistelmä-rangaistusta tai koko rangaistusta suorittavien vankien kohdalla päätöksen tekee Rikosseuraamuslaitoksen operatiivisen vastuualueen johtaja (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021). Vangilla on mahdollisuus valittaa päätöksestä ulkopuolisesta sijoituksesta vankeuslain (767/2005) 20 luvun 1 §:n mukaisesti.

5.2 Ulkopuolisen sijoituksen edellytykset

Ulkopuolisen sijoituksen edellytyksenä on, että sijoituksen tulee edistää rangaistusajan suunnitelmaa ja, että suunnitelmassa on arvioitu vangilla olevan päihdeongelma tai erityisiä

vaikeuksia vapaudessa selviytymisessä. Myös vangin menneisyys vaikuttaa, esimerkiksi rangaistusaikainen käyttäytyminen ja henkilöhistoria, koska sijoituksen ehtojen noudattamista tulee voida pitää todennäköisenä. Sijoituksen edellytysten selvittämiseen Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet voivat joutua hankkimaan tietoa myös muilta viranomaisilta, yksityisiltä yhteisöiltä tai henkilöiltä, joten vangin tulee antaa tähän suostumus. Vangin tulee suostua myös siihen, että vankila ja sijoituspaikka saavat vaihtaa tietoa tarvittaessa, esimerkiksi jos vanki rikkoo sijoituksen ehtoja. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

Ulkopuolisen sijoituksen tulisi tukea vangin kykyä rikoksettomaan elämäntapaan ja päihteettömyyteen, sekä ylläpitää ja parantaa toimintakykyä. Ulkopuolisessa sijoituksessa vangin tulee sitoutua päihteettömyyteen ja sen valvontaan, sekä noudattamaan muita kirjallisia ehtoja liittyen liikkumiseen vankilan ulkopuolella. Sijoituspaikan tulee myös olla ulkopuoliseen sijoitukseen soveltuva, jotta siellä voidaan valvoa sijoituksen ehtojen noudattamista teknisillä laitteilla tarvittaessa. Ehdottomana edellytyksenä on myös se, että vanki, vankila ja sijoituspaikka tekevät kirjallisen sopimuksen ulkopuolisesta sijoituksesta eli sijoitussopimuksen. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaalla tulee siis olla sijoitussopimus. Sijoitussopimus koostuu vankeudesta annetun asetuksen 21 §:n mukaan määrättävästä sijoituksen tavoitteista, ajankohdasta, toiminnan sisällöstä sijoituspaikassa, ehdoista, seuraamuksista niiden rikkomisesta, yhteydenpidosta vankilan, sijoituspaikan ja kotikunnan välillä, sekä toimenpiteet sijoituksen päättyessä, keskeytyessä tai purkautuessa. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

Päihdehoitoon motivointi ja sitouttaminen on hyvä aloittaa jo ennen vangin saapumista vankilaan esimerkiksi yhdyskuntaseuraamustoimistossa siviiliarvioinnin yhteydessä. Myös sakkovangeille voidaan kertoa ulkopuolisen sijoituksen mahdollisuudesta rangaistusajansuunnitelman kuulemisen yhteydessä. Ennen sijoitussopimuksen tekemistä, sijoituspaikan sopivuus vangin sijoittamiseen selvitetään yhteistyössä vangin kotikunnan viranomaisten kanssa. Kun vangin kotikunta, vankila, vanki ja sijoituspaikka ovat sopineet sijoituspaikasta, sovitaan sijoituksen ajankohdasta, tuloprosessista ja sijoitussopimuksen laatimisesta. Vankiterveydenhuolto vastaa vangin terveydenhuollosta, joten on tärkeää varmistaa sijoituksen ajoitus ja sijoituspaikan soveltuvuus yhdessä vankiterveydenhuollon kanssa. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

5.3 Sijoituksen ehtojen noudattamisen arviointi ja valvonta

Vangin on suostuttava ulkopuoliseen sijoitukseen, sitouduttava päihteettömyyteen ja vangin voidaan perustellusti olettaa noudattavan sijoituksen ehtoja. Tämä arviointi perustuu kokonaisvaltaiseen harkintaan, jossa otetaan huomioon kaikki saatavilla oleva tieto vangista. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

Arvioinnissa otetaan huomioon vangin aiempi rikollisuus, mukaan lukien rikosten luonne, uusimisoisuus ja rangaistusten pituus. Vankeusaikainen käyttäytyminen kattaa vangin käytöksen, mahdolliset järjestyserikkomukset ja sen, onko vanki noudattanut rangaistusajan suunnitelmaa. Vangin voidaan katsoa noudattavan sijoituksen ehtoja, jos todennäköisyys niiden noudattamiselle on suurempi kuin ehtojen rikkomiselle. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

Ennen ulkopuolisen sijoituksen aloittamista sijoituspaikka ja vanki tulee informoida tarkemmin teknisten valvontavälineiden käytöstä, niiden ominaisuuksista sekä niihin liittyvistä velvoitteista. Valvonnan tekninen toteutustapa ja valvonnan sisältö räätälöidään yksilöllisesti sen mukaan, kuinka paljon valvontaa arvioidaan tarvittavan sijoitettavan vangin osalta. Valvonnan tarkoituksena on varmistaa, ettei vanki syyllisty rikoksiin tai poistu sijoituslaitoksesta ilman asianmukaista lupaa, myös vangin päihitteettömyyttä valvotaan sijoituksen aikana. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

Rikosseuraamuslaitos vastaa valvonnasta, ja sijoituspaikka seuraa vangin sijoituslaitoksen asettamien ehtojen noudattamista ja ilmoittaa vankilalle sekä tarvittaessa muille viranomaisille, jos epäillään ehtojen rikkomista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tukipartio käy fyysisesti sijoituslaitoksessa suorittamassa valvontaa. Valvonta suoritetaan siviilivaatteissa, ei Rikosseuraamuslaitoksen virkavaatteissa. Valvonnassa on noudatettava hienotunteisuusperiaatetta ja vältettävä aiheetonta huomiota. On myös varmistettava, etteivät vangin yksityiset tiedot tule ilmi ilman vangin suostumusta. Valvonnan tulee olla riittävän kattavaa niin, että sijoituksen ehtojen noudattaminen voidaan luotettavasti varmistaa. Kaikki valvontatoimenpiteet ja sijoituslaitoksen antamat tiedot vangin sijoitusehtojen rikkomisesta kirjataan niin, että niitä voidaan myöhemmin tarkastella. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

Vangin ollessa ulkopuolisessa sijoituksessa hänen on pysyttävä sijoituspaikassa. Hän ei saa poistua sieltä ilman valvontaa tai asianmukaista lupaa, paitsi kiireellisissä sairastapauksissa. Kun vanki saapuu sijoituspaikkaan, hänelle on kerrottava selvästi, mikä on hänen liikkuma-alueensa sijoituspaikan lähellä. Jos vanki joutuu poikkeamaan liikkuma-alueestaan ennalta arvaamattomasta ja pakottavasta syystä, hänen tulee ilmoittaa tästä välittömästi sijoituspaikalle ja sijoituspaikka ilmoittaa asiasta vankilalle. Vangilla voi olla myös käyntejä sijoituspaikan ulkopuolella, esimerkiksi sijoituspaikan toimintaan kuuluvat AA- tai NA-ryhmät. Nämä tulee kirjata sijoitussopimukseen. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

5.4 Päihitteettömyys

Päihitteettömyyden varmistamiseksi vanki voidaan velvoittaa antamaan virtsa- tai sylkinäyte tai suorittamaan puhalluskoe. Vankeuslain (767/2005) 16 luvun 7 §:ssä määritellään, että jos päihtymystila on selvästi havaittavissa ulkoisten merkkien perusteella, näytettä tai

puhalluskokeita ei tarvitse ottaa, ellei vanki itse vaadi niitä. Verinäytteen ottaminen vangilta on mahdollista tietyissä tapauksissa, kuten määritellään vankeuslain (767/2005) 16 luvun 7 §:ssä.

Päihdetestaus on Rikosseuraamuslaitoksen vastuulla, mutta sen voi suorittaa myös sijoituspaikka. Jos puhalluskokeen perusteella havaitaan, että sijoitettu vanki on päihtynyt alkoholisti, on Rikosseuraamuslaitoksen ryhdyttävä asianmukaisiin toimenpiteisiin (Valtioneuvoston asetus vankeudesta 548/2015 9 luku). Jos pikatestin tulos on positiivinen, näyte lähetetään laboratorioon varmistettavaksi. Näyte lähetetään varmennettavaksi myös, jos on syytä epäillä päihtymystä, vaikka pikatestin tulos olisi ollut negatiivinen. Sijoitetulle vangille on aina annettava mahdollisuus tulla kuulluksi. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

Jos sijoitetun epäillään tahallaan tai törkeästi rikkoneen sijoituksen ehtoja, hänet voidaan toimittaa vankilaan selvittämisen ajaksi. Mikäli varmistettu tulos osoittaa, että sijoitettu vanki on käyttänyt huumeaineita, joihin hänellä ei ole lääkemääräystä, tulee aloittaa kurinpitomenettely Valtioneuvoston vankeudesta annetun asetuksen (548/2015) 9 luvun mukaisesti. Jos taas selvityksen perusteella ei esitetä seuraamuksia, tulee rikkomuksen käsittelyn päättyä ja ulkopuolisen sijoituksen jatkuu. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

Ulkopuolinen sijoitus päihdekuntoutuslaitoksessa voidaan aloittaa, vaikka henkilö olisi vankilaan tullessaan antanut positiivisen päihdetestituloksen. Esimerkiksi jos vapaudessa oleva tuomittu, jonka kanssa on laadittu siviiliarviointi ulkopuolisesta sijoituksesta, antaa positiivisen päihdetestituloksen saapuessaan vankilaan testitulos lähetetään laboratorioon varmistettavaksi. Ehtojen noudattamisen arviointi on kokonaisarviointi, joten pelkkä positiivinen päihdetesti vankilaan tullessa ei estä sijoituksen ehtojen noudattamisen pitämistä todennäköisenä, jos ehtojen noudattamista muutoin pidetään todennäköisenä kokonaisharkinnassa. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

5.5 Vankiterveydenhuolto

Vankiterveydenhuolto suorittaa vangin tulotarkastuksen kolmen päivän kuluessa saapumisesta vankilaan. Tulotarkastuksessa käsitellään vangin päihteiden käyttöä ja samalla voidaan kertoa ulkopuolisen sijoituksen mahdollisuudesta. Vankiterveydenhuoltoa tulisi aina konsultoida ulkopuolisen sijoituksen yhteydessä.

Vankeuslain (767/2005) 10 luvun 1 §:n mukaan Vankiterveydenhuollon tehtävänä on järjestää vankien terveyden- ja sairaanhoito, joten myös ulkopuolisessa sijoituksessa annettava terveydenhoito tai lääkitys tulee olla Vankiterveydenhuollon yksikön lääkärin määräämää tai hyväksymää. Kaikista mahdollisista muutoksista lääkityksessä ulkopuolisen sijoituksen aikana tulee sopia etukäteen sijoituspaikan ja vankiterveydenhuollon kanssa, lukuun ottamatta kiireellisiä tilanteita. Jos vanki käyttää lääkkeitä, jotka eivät sisälly hoitovuorokausihintaan,

Vankiterveydenhuollon tulee antaa vangille tarvittavat lääkkeet hänen siirtyessään vankilasta hoitolaitokseen. Sijoituspaikassa voi kuitenkin olla lääkityksen suhteen erilaisia käytäntöjä, jotka vankiterveydenhuollon tulee ottaa huomioon. Myös verkostopalavereihin osallistuminen on vankiterveydenhuollolta suositeltavaa, varsinkin jos vangilla on paljon terveydenhoidollisia tarpeita. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

6 Aikaisemmat tutkimukset

Tässä luvussa käsittelemme ulkopuolisesta sijoituksesta ja sakkovangeista aiemmin tehtyjä tutkimuksia. Aikaisempaa tutkimusta on tehty kohtuullisen vähän, koska ulkopuolinen sijoitus on noussut käyttöön vasta laajemmin 2010 vuosikymmenen loppupuolella, vaikka se on ollut mahdollista jo vuodesta 1999 saakka. Ensimmäisenä tutkimuksena oli tutkimus monitahoarvioinnista sakkovankien rangaistuksen aikaisessa kuntoutuksessa (Karppinen & Virtanen 2020). Toisena tutkimuksena oli Lyhytaikaisvankien sijoittaminen vankilan ulkopuolisiin laitoksiin Pohjois-Karjalan alueella (Martikainen & Viiliäinen 2023). Kolmantena tutkimuksena oli kokemuksia lyhytaikaisvankityöskentelystä, joka sivuuttaa opinnäytetyötämme, koska siinä käsitellään suuresti lyhytaikaisvankien ongelmien monipuolisuutta ja kuinka niihin päästään paremmin käsiksi ulkopuolisessa sijoituksessa kuin vankilassa (Ahonen 2021).

Karppinen ja Virtanen (2020) Tampereen ammattikorkeakoulusta ovat tehneet ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä tutkimuksen, joka käsittelee monitahoarviointia sakkovankien rangaistuksen aikaisesta kuntoutuksesta. Opinnäytetyössään he käyvä läpi vuonna 2014 käynnistyneen hankkeen seurauksia, joka mahdollisti vankeuslain mukaisen ulkopuolisen sijoituksen päihdehuollon laitoksiin. Opinnäytetyössä keskityttiin siihen, että millaisia kokemuksia eri ammattiryhmillä oli tästä uudesta muutoksesta ja miten he kokivat sen vaikuttavuuden jatkossakin. He keräsivät myös kehitysehdotuksia, miten ulkopuolista sijoitusta voisi kehittää jatkossakin. Arviointiaineiston keruuseen he käyttivät teemahaastattelua ja se analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmällä. He haastattelivat opinnäytetyössään yhtä sakkovankia, henkilöstöä kahdesta vankilasta sekä yhtä vankilan edustajaa. Tuloksiksi he saivat, että ulkopuolinen sijoitus on ollut pääsääntöisesti onnistunutta ja sillä on havaittu todellisia hyötyjä ja huomattiin myös, että ulkopuolisessa sijoituksessa pystyy kokonaisvaltaisesti puuttamaan sakkovangin eri elämän osa-alueisiin kuntouttavasti. (Karppinen & Virtanen 2020.)

Martikainen ja Viiliäinen (2023) Karelia-ammattikorkeakoulusta tekivät ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyön kehittämistarpeiden löytämisestä ulkopuolisen sijoituksen prosessin eri toimijoille. Tarkoituksena oli siis tuottaa tietoa vankiloiden ulkopuolelle kuntoutuslaitokseen tehtävän sijoitusprosessin kehittämistarpeista. Toissijaisena tavoitteena heillä oli parantaa ulkopuolisen sijoituksen toimijoiden keskinäistä tuntemusta ja yhteistyötä Pohjois-Karjalan alueella. Aineiston keruun työkaluina he olivat käyttäneet teoretietoa, sijoitusprosessin

toimijoille tehtyä kyselyä, kuntoutukseen sijoitettujen haastatteluja ja mukana oleville toimijoille järjestettyä työpajaa GROW-mallia apuna käyttäen. Tuloksina opinnäytetyölle he saivat, että keskeisimpänä kehittämisen kohteena eri toimijoilla oli tiedon saaminen ja sen jakaminen, myös tuomitun motivaatio nähtiin olevan olennaisessa asemassa kuntoutuksen puoltamiseen. Huolina toimijoille heräsi turvallisuuteen liittyvät kysymyksen ja sijoitetun vangin ja kuntoutujastatuksen yhteensovittaminen. Loppuun he mainitsivat vielä, että lyhytaikaisvankien sijoittaminen päihdekuntoutuslaitokseen oikein tehtynä on vaikuttava keino tavallisen vankeusrangaistuksen vaihtoehdoksi. (Martikainen & Viiliäinen 2023.)

Henna Ahonen (2021) Laurea-ammattikorkeakoulusta teki opinnäytetyön työntekijän kokemuksista lyhytaikaisvankien kanssa työskentelystä. Opinnäytetyössä keskityttiin kokemuksiin siitä, että miten lyhytaikaisvankien tarpeet esiintyy vankiloiden arjessa ja miten sitä voitaisiin kehittää vastaamaan tarpeita paremmin. Aineiston keruu opinnäytetyöhön oli tehty puolistrukturoitujen haastatteluiden avulla, jossa haastateltiin kuutta erityisohjaajaa eri vankiloista ympäri Suomea. Tietoperustana opinnäytetyölle toimii aikaisemmin tehdyt tutkimukset sekä sosiaalisen tuen tarpeen merkitys vankeusaikana. Tuloksista opinnäytetyössä kävi ilmi että lyhytaikais- ja sakkovangit ovat osaltaan ryhmä, joilla tuen tarve on muuta vankiväestöä suurempi ja merkittävimäksi ongelmaksi nousi vakavat päihderiippuvuudet, psyykkinen ja fyysinen hyvinvointi, myös asunnottomuuteen ja työkykyyn liittyvät ongelmat nousivat esille. Hyviksi toimintatavoiksi opinnäytetyössä nousi mukaan lukien jalkautuvat palvelut, nopea alkukartoitus, ulkopuolinen päihdekuntoutus, vartioiden osallistaminen työskentelyyn sekä vankien motivointi. Kehittämisen kohteiksi siinä nousivat ulkopuolisen sijoituksen lisääminen, erityispiirteiden huomiointi kehittämistyössä ja uudenlaisten motivointiohjelmien kehittäminen nimenomaan lyhytaikaisvangeille. (Ahonen 2021.)

7 Opinnäytetyön toteutus

Tässä luvussa käymme läpi opinnäytetyön toteuttamista. Esittelemme kyselylomakkeen ja kerromme, millä tavoin sen koostimme. Opinnäytetyömme on toiminnallinen työelämälähtöinen toimeksianto, jonka puitteissa tuotimme konkreettisen kehitystarpeeseen liittyvän tuotoksen toimeksiantajalle, josta olisi hyötyä työntekijöille heidän jokapäiväisessä työssään. Selvitimme, minkälaisiin kysymyksiin Päihdesairaалalla on tarvetta saada tietoa esimerkiksi valvontaan ja vastuihin liittyvät kysymykset. Toteutimme opinnäytetyömme kyselylomakkeen (Liite 1) välityksellä, esitimme vastaajille kysymyksiä liittyen Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaan hoidosta Päihdesairaалalla.

Kyselytutkimus pohjautuu yleensä pääasiassa kvantitatiiviseen analyysiin, jossa käytetään tilastollisia menetelmiä. Kyselyaineistot sisältävät pääasiassa mitattuja numeerisia arvoja ja vaikka kysymykset esitetään sanallisesti, vastaukset ilmaistaan yleisesti numeerisina arvoina.

Sanallisia selityksiä tai vastauksia annetaan ainoastaan lisätietona tai silloin, kun numeroiden käyttö ei ole käytännöllistä. (Vehkalahti K. 2014, 13.)

Laadimme kyselytutkimuksemme mittauksen siten, että vastaajan täyttäessä lomakkeen, muutosten tekeminen oli mahdotonta. Lomakkeen suunnittelussa olikin äärimmäisen tärkeää olla huolellinen ja valita kysymykset hyvin. Koko tutkimuksen onnistuminen riippuu suuresti juuri lomakkeesta. Olennaista oli varmistaa, että lomakkeessa esitetyt kysymykset ovat sisällöllisesti oikein valittuja ja että ne on muotoiltu ymmärrettävällä tavalla, jotta saamme mahdollisimman tarkasti tietoa päihdesairaalan tarpeista ja siitä minkälaista tietoa he kaipaavat oppaaseen. Hyvä kyselylomake muodostaa kokonaisuuden, jossa yhdistyvät niin sisällölliset kuin tilastolliset näkökohdat. (Vehkalahti K. 2014, 20.)

Analysoimme kyselytutkimuksesta saadut tiedot ja koostimme niiden pohjalta oppaan päihdesairaalan henkilökunnalle. Varaudimme myös lisäämään oppaaseen tietoa toisen palautekyselyn perusteella.

Kyselytyökaluksi valikoitui Webropol kysely, koska se on helppokäyttöinen ja laajimmin käytetty kyselytyökalu Pohjoismaissa. Webropolilla voi luoda kyselyn nopeasti ja kyselylomakkeen saa lähetettyä vastaajille sähköpostilla. Kyselyyn vastaaminen onnistuu älypuhelimella, tabletilla sekä tietokoneella. Kysely oli anonymi, eli yksittäisiä vastaajia ei pysty tunnistamaan. (Webropol 2023.)

8 Opinnäytetyön prosessi

Tässä luvussa käymme läpi opinnäytetyönprosessia ja mistä idea opinnäytetyöhön lähti. Lisäksi kuvaamme opinnäytetyöprosessin etenemistä.

Opinnäytetyömme prosessi alkoi syyskuussa 2023, jolloin aloimme pohtimaan, että miten pystyisimme hyödyntämään järkevästi meidän työkokemuksemme Päihdesairaalassa työskentelystä ja vankilatyöstä ja tehdä jokin merkityksellinen opinnäytetyö, josta olisi oikeasti apua eri työryhmille. Hetken Päihdesairaalalla työskenneltyään toinen meistä huomasi, että Rikosseuraamuslaitoksen kanssa tapahtuvassa yhteistyössä on useita epäselvyyksiä ja eriäviä käytäntöjä, joten päätimme lähteä työstämään yhtenäistä opasta Päihdesairaalalle, joka helpotaisi ja selkeyttäisi Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaan kanssa työskentelyä.

Tarpeen huomaamisen jälkeen toinen meistä alkoi etsimään paria opinnäytetyölle, jonka kanssa voisi alkaa hiomaan idean vielä loppuun. Toinen meistä laitto viestin Canvasiin, josta olimme sitten yhteydessä toisiimme ja pidimme ensimmäinen Teams-palaveri, jossa sovimme yhdessä opinnäytetyön aiheen. Sen jälkeen ilmoitimme aloittavamme tehdä

opinnäytetyösuunnitelmaa ja osallistuimme suunnitelmaseminaariin 28.11.2023. Tutkimuslupaa haimme A-klinikalta suunnitelman hyväksynnän jälkeen.

Tiesimme heti työtä aloittaessa, että tietoa ulkopuoliseen sijoitukseen liittyen on varmasti runsaasti. Ensimmäiseksi ongelmaksi nousi se, että emme olleet varmoja, mikä oli olennaista oppaaseen sisällyttää. Sen seurauksena päätimme toteuttaa Päihdesairaalan henkilökunnalle sähköisen kyselyn, jotta saisimme tietää, mikä tieto on olennaista. Toisena ongelmana oli, että vaikka Rikosseuraamuslaitoksella on yhtenäiset ohjeistukset, niin käytännön toimintatavat vaihtelivat runsaasti eri vankiloiden ja eri vankien välillä. Päädyimme ratkaisuna siihen, että toteutamme oppaan Rikosseuraamuslaitoksen virallisten ohjeiden mukaisesti ja ohjeistamme Päihdesairaalan henkilökuntaa pitämään keskenään yhtenäisen linjauksen oppaan mukaan, jotta tulevaisuudessa kaikki toimisivat samalla tavalla.

Tutkimuslupan saatuamme teimme Webropol-kyselyn Päihdesairaalan työntekijöille. Veeti osallistui Rikosseuraamuslaitoksen webinaariin, jossa käytiin läpi ulkopuoliselle sijoitukselle tärkeitä asioita, jonka sisällöstä suurin osa tulikin varsinaiseen tuotokseen. Webinaarin jälkeen aloimme työstämään varsinaista opasta tammikuun 2024 loppupuolella.

Työstimme opasta tammikuusta maaliskuuhun. Laitoimme varsinaisen oppaan Päihdesairaalaan arvioitavaksi maaliskuun loppupuolella. Oppaan yhteydessä laitoimme myös palautekyselyn oppaasta. Suoritimme työnjakoa niin että toinen meistä keskittyi enemmän päihdetyön näkökulmaan ja toinen Rikosseuraamuslaitoksen. Työnjako teki yhteistyöstä erittäin selkeää. Sen jälkeen työstimme opinnäytetyötä lopuilleen, jonka jälkeen lisäsimme palautteesta tulleet seikat ja palautimme valmiin työn seminaaria varten.

8.1 Tuotos

Tavoitteenamme oli selvittää, mistä Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaisiin liittyvistä asioista Päihdesairaalan henkilökunta kokee tarvitsevansa lisää tietoa. Näiden tietojen pohjalta halusimme koostaa tiiviin ja helposti luettavan oppaan. Opas auttaisi vakituista henkilökuntaa perehdyttämisessä ja antaisi kaikille työntekijöille yleiskäsityksen siitä, miten Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat eroavat muista Päihdesairaalan potilaista sekä miten tämä tulee ottaa huomioon eri hoidon vaiheissa. Näin voisimme vähentää henkilökunnan painetta perehdyttämisestä.

Tuotosta aloittaessamme tärkeintä oli löytää jokin sovellus millä voisi tuottaa helposti selkeän ja siistin oppaan Päihdesairaalan työntekijöille. Tutkiskelimme sitä varten muita vastaavanlaisia opinnäytetöitä ja päädyimme käyttämään oppaaseemme graafiseen suunnitteluun tarkoitettua ilmaista suunnitteluohjelmaa, jolla pystyy luomaan helposti erilaisia eri projekteja.

Tuotoksen itsessään halusimme pitää suhteellisen tiiviinä pakettina, josta löytää helposti tarvitsemansa tiedon nopeasti emmekä tehdä mitään valtavan suurta ja sekavaa opasta, josta on vaikeaa todellisuudessa löytää yhtään mitään. Tärkeintä oli siis vastata oppaalla ulkopuolisen sijoituksen tärkeimpiin kynnyskysymyksiin mitkä ilmenivät kyselylomakkeella.

Rakenteellisesti halusimme koota tuotoksen niin, että se vastaisi niin sanotusti aikajanallisesti ulkopuolisen sijoituksen aikajanaa alkaen siten, että selitämme miten ulkopuoliseen sijoitukseen voi hakeutua, keneen tulee olla yhteydessä, jos potilas esimerkiksi vieroituksessa ilmoittaa, että hänellä olisi tuomio tulossa ja haluaisi suorittaa sen kuntoutuksessa. Sen jälkeen tahtoimme kertoa yleisistä säännöksistä, jotka liittyvät ulkopuoliseen sijoitukseen kuten mihin henkilön tulee sitoutua, ja mitkä ovat ehdot ulkopuoliselle sijoitukselle. Tahtoimme tuoda oppaassa esille myös teknisen valvonnan roolia ja tukipartion ja vankilan tarjoamat turvallisuuteen liittyvät avut ja viimeisenä mihin olla yhteydessä, mikäli on jotain kysyttävää mitä oppaasta ei löydy.

8.2 Tiedonkeruu

Tiedonkeruussa hyödynsimme vankeuslakia, Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistuksia sekä olimme yhteydessä eri asiantuntijoihin. Tiedonkeruun kannalta myös olennainen käännekohta oli tammikuussa 2024 järjestetty Rikosseuraamuslaitoksen webinaari. Webinaarissa käytiin läpi tärkeitä asioita ulkopuoliseen sijoitukseen liittyen ja käytimmekin webinaarista saatuja tietoja oppaan koontiin etenkin liittyen vastuisiin, vankiterveydenhuoltoon ja ongelmatilanteissa toimimiseen.

Tiedonkeruun osalta toinen meistä oli myös yhteydessä Kelaan ulkopuolisen sijoituksen ja tukien osalta. Lisäksi yhteydessä oltiin myös ulkopuolisen sijoituksen valtakunnalliseen neuvontaan, mistä selviteltiin muun muassa lastensuojeluun, vankien tekemiin rikkeisiin ja liikkumisalueisiin liittyviä asioita. Saadut tiedot laitoimme oppaaseen helposti ymmärrettävään muotoon otsikoiden ”Kela-etuudet”, ”Lastensuojelu”, ”Ongelmatilanteissa” ja ”Arjenharjoittelu-vapaat” alle.

9 Luotettavuus ja eettisyys

Tässä luvussa käsittelemme opinnäytetyömme eettistä perustaa viitaten opinnäytetyön eettisiin ohjeistuksiin ja Rikosseuraamuslaitoksen sekä A-klinikan arvoihin. Kuvailimme luvussa myös, että miten olemme opinnäytetyönprosessin aikana keränneet tiedot eettiseen tietopohjaan.

Eettisyys tulee ottaa huomioon monella eri tavalla. Tutkimus tulee esittää hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla, jotta voidaan ajatella, että tutkimus on eettisesti

hyväksyttävä, luotettava ja tulokset uskottavia. Tiedostamme eettisenä ristiriitana sen, että Veeti on töissä Päihdesairaalassa, mutta kysymysten luonteen ja ohjeistuksen toteutuksen takia, emme näe sitä vaarantavana tekijänä kehittämistyön luotettavuudelle. Pidimme huolen myös siitä, että pysyimme objektiivisina vastauksia analysoidessamme. Keskeinen lähtökohta tutkimuseettikan näkökulmasta onkin rehellisyys, tulosten huolellinen ja tarkkaavainen käsittely sekä se, että tutkimus toteutetaan avointa ja vastuullista tiedeviestintää käyttäen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.)

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme tutustuneet opinnäytetyön eettisiin ohjeisiin, jotka sisältävät muun muassa esteellisyyksien selvittämisen, aiheeseen perehtymisen, tutkimuseettiset ohjeet, tutkimusluvut ja sopimukset. Näitä olemme myös noudattaneet ja ottaneet huomioon opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa. Myös opinnäytetyön ohjaajalla on suuri rooli eettisesti toteutetussa opinnäytetyössä sekä laadukkaassa opinnäytetyöprosessissa ja olemme tarvittaessa saaneetkin ohjaavan opettajan neuvoja ja ohjausta. (Arene 2020, 14-15.)

Olemme ottaneet tutkimuksessamme ja oppaassamme huomioon sekä A-klinikan että Rikosseuraamuslaitoksen työtä ohjaavat arvot koska ne olivat meille ennestään tuttuja ja pyrkimyksemme oli oppaan avulla opastaa Päihdesairaalan työntekijöitä ja sitä kautta myös auttaa Päihdesairaalan Rikosseuraamuslaitoksen lähettämiä asiakkaita. A-klinikan arvoina on ihmisarvon kunnioittaminen, luottamuksellisuus, vastuullisuus sekä suvaitsevaisuus (A-klinikka Oy 2024). Rikosseuraamuslaitoksen arvot ovat ihmisarvon kunnioittamisen lisäksi oikeudenmukaisuus, turvallisuus ja usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa (Rikosseuraamuslaitos 2024).

Tarvittavat tutkimusluvut haettiin asianmukaisesti, koska tutkimuslupa on haettava, kun tutkimukseen liittyy A-klinikan työntekijät. Tutkimuslupaa haettaessa A-klinikkasäätiön päihdetutkimuksen eettinen toimikunta antaa tarvittaessa lausunnon, mutta tässä tutkimuksessa ei eettisen toimikunnan lausuntoa tarvittu. Kaikki A-klinikkaan liittyvät tutkimukset tulee liittää Tietopuun tutkimustietokantaan. (A-klinikkasäätiö 2023.)

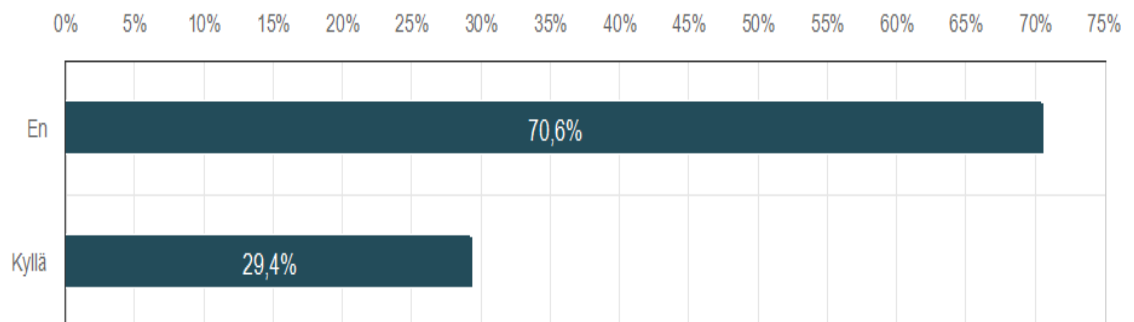
Henkilötietoihin ja niiden käsittelyyn tulee kiinnittää erityistä huomiota, jotta tietosuojatoteutuu (Arene 2020, 7), tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan käsitelty henkilötietoja. Tutkimuksen eettisyyteen vaikuttavia tekijöitä onkin vahvasti se, että henkilötietoja ei kerätty ja toteutimme tutkimuksen täysin anonyymisti. Teimme tutkimuksen myös niin, että siihen vastaminen on vapaaehtoista, mutta se mahdollistettiin kaikille työntekijöille.

Oppaan kuvituksessa otimme huomioon tekijänoikeudet, eli emme käyttäneet kenenkään muun tekemiä töitä vaan teimme kuvat itse. Kuvitukseen haimme kuitenkin ideoita ja tietosisältöä muista kuvista, materiaaleista ja esityksistä. Ideoiden, teorian ja tietosisältöjen käyttö on täysin sallittua, eikä ne ole tekijänoikeuden piirissä, toisin kuin valmis kuva sellaisenaan (Tekijänoikeus 2024).

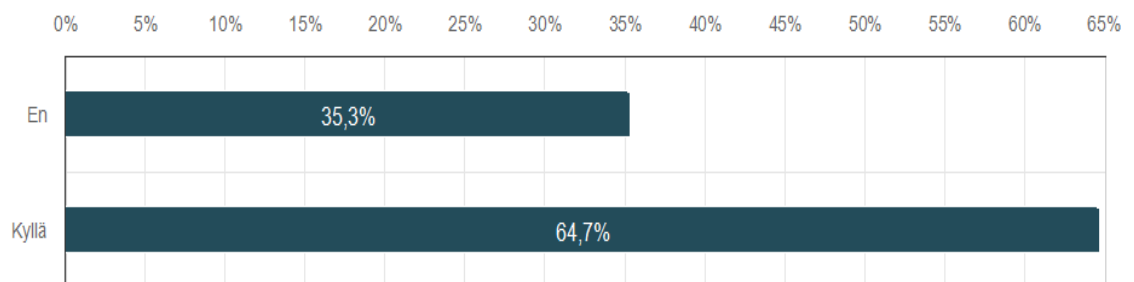
10 Tulokset

Tässä luvussa analysoimme kyselystä saatuja vastauksia käyttäen kvantitatiivista analyysia. Sen avulla saimme tietää, mitä tietoa Päihdesairaalan työntekijät tarvitsivat oppaaseen. Kysely lähetettiin Päihdesairaalan henkilökunnan Teams-ryhmään kuuluville. Ryhmässä on 46 jäsentä ja kyselyyn saimme 17 vastausta, joten vastausprosentti oli 36,96 %.

Kyselyn tulosten perusteella vain 29,4 % vastaajista tietää, millä perusteilla Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat sijoitetaan Päihdesairaalaan, kun taas 70,6 % vastaajista ei tiedä näitä perusteita. Päihdesairaalan vastuu ehtojen noudattamisesta taas oli selvää 64,7 %:lle vastaajista.

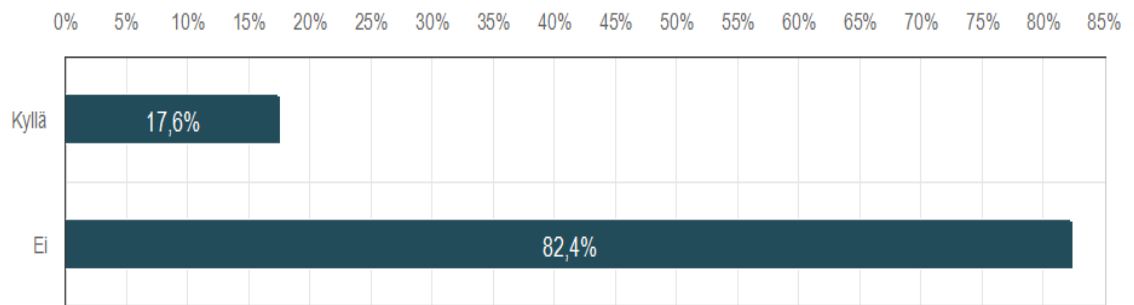

Kuvio 1: Tiedätkö, millä perusteilla Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat sijoitetaan Päihdesairaalaan?

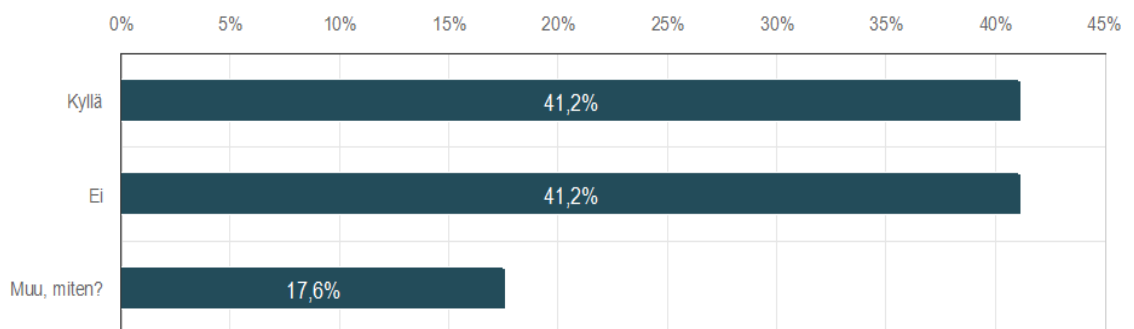
Kuvio 2: Tiedätkö, mikä on Päihdesairaalan vastuu ulkopuolisen sijoituksen ehtojen noudattamisen valvonnassa?

Teknisten valvontavälineiden käytöstä, ominaisuuksista ja niihin liittyvistä velvoitteista informaatiota oli saanut vain 17,6 % kyselyyn vastaajista.

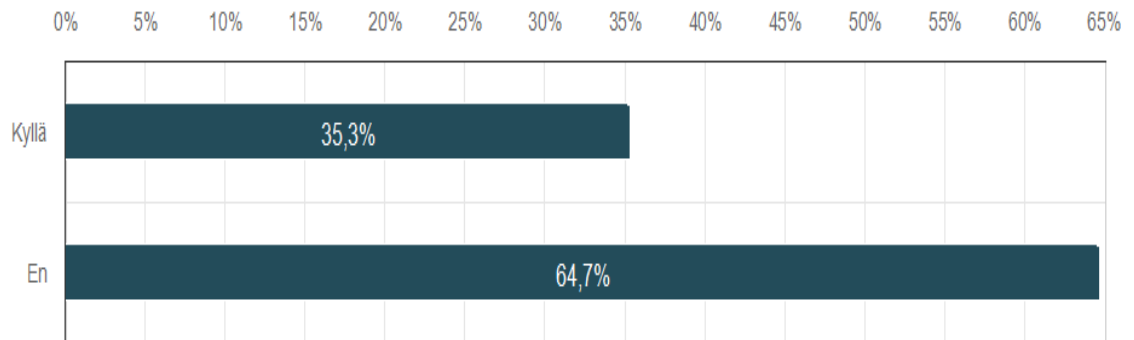
Kuvio 3: Onko sinua informoitu teknisten valvontavälineiden käytöstä, niiden ominaisuuksista sekä niihin liittyvistä velvoitteista?

Yhteistyön Vankiterveydenhuollon kanssa koetaan vaihtelevaksi, sillä 41,2 % näkee sen toimivan ja ei-toimivaksi sen arvioi 41,2 %. Vastaajista 17,6 % vastasi ”muu, miten?” ja kertovat vaihtelevista kokemuksista, joissa muun muassa viiveet läheteissä ja lääkityksessä hankaloittavat hoitoa.

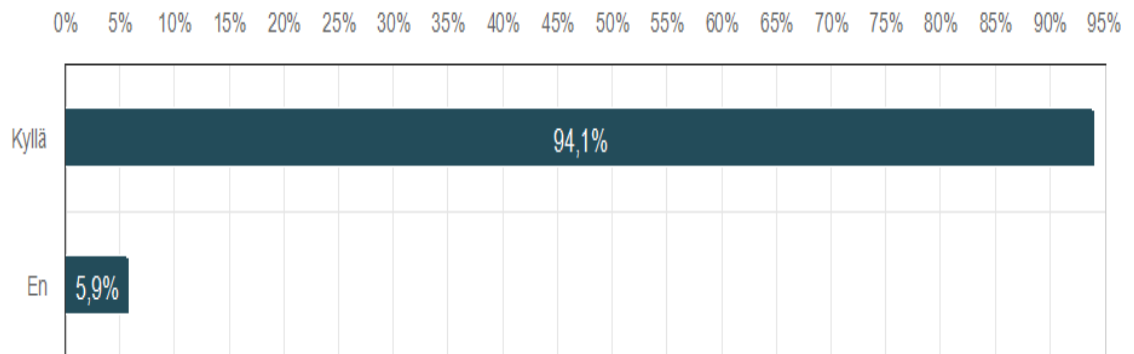

Kuvio 4: Toimiiko yhteistyö Vankiterveydenhuollon kanssa?

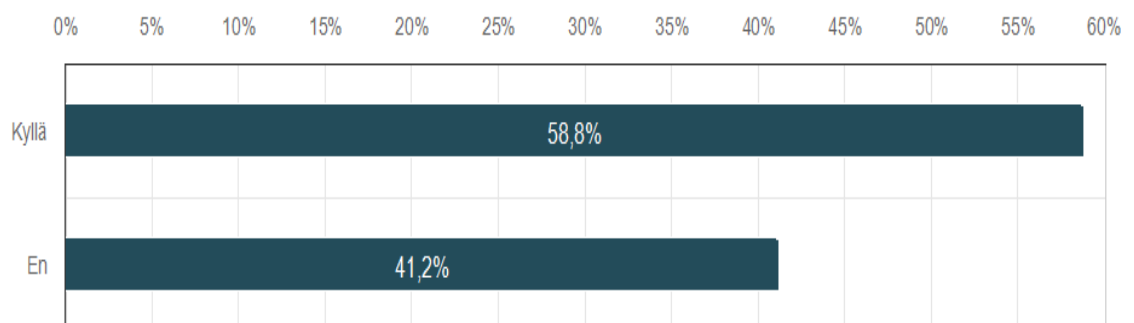
Kyselyyn vastanneista 35,3 % tietää, mihin etuuksiin Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat ovat oikeutettuja tuomion aikana, kun taas 64,7 % vastaajista ei tiedä. Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaan päihtymysepäilyn kohdalla toimintatapa oli selvä 94,1 % vastaajista, eli vain 5,9 % ei tiennyt miten toimitaan, jos epäillään päihtymystä. Sen, miten asiointi- tai arjenharjoittelupaata haetaan, oli tiedossa 58,8 %, 41,2 % vastaajista taas ei tiennyt miten näitä haetaan.

Kuvio 5: Tiedätkö, mihin etuuksiin Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat ovat oikeutettu tuomion aikana?

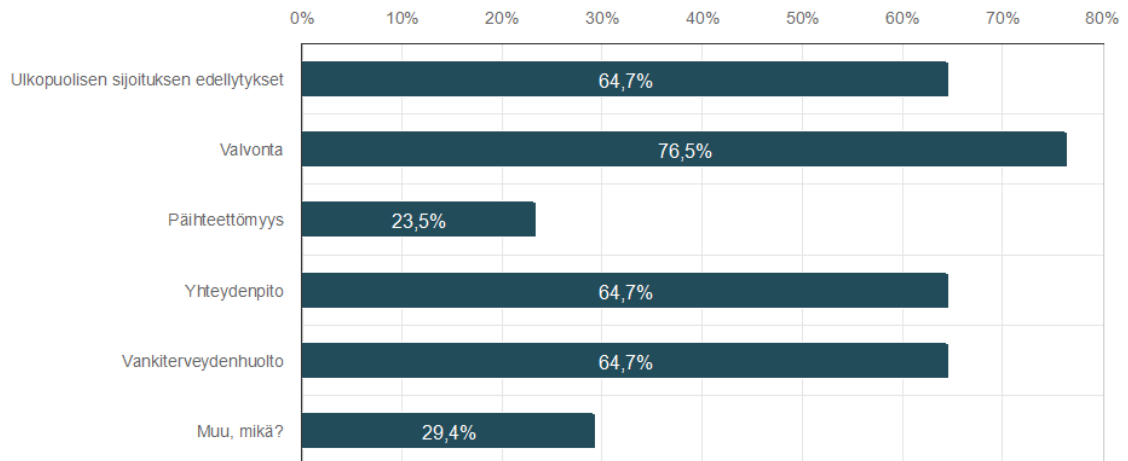
Kuvio 6: Tiedätkö mitä tehdä, jos Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaalla on esimerkiksi päihitymysepäily?

Kuvio 7: Tiedätkö, miten Rikosseuraamuslaitoksen asiakas hakee asiointi- tai arjenharjoittelu- vapaata?

Viimeisenä kyselyssä tiedusteltiin, että missä asioissa koetaan tarvittavan lisätietoa ja vastaajat saivat valita valmiista vaihtoehdoista useamman, käytössä oli myös vapaa lisätekstikenttä. Ulkopuolisen sijoituksen edellytyksistä lisätietoa kaipasivat 64,1 %, valvonnasta 76,5 %,

päihdeettömyydestä 23,5 %, yhteydenpidosta 64,7 % ja vankiterveydenhuollosta 64,7 % vastaajista. Lisätekstikenttään kommentteja tuli ennakkoverkoston tärkeydestä jokaisen vangin kohdalla, käytännön toteutuksesta vankiterveydenhuollon osalta ja A-klinikan Päihdesairaalan (APS) yksiköiden sisäisen työnjaon, omahoitajuuden sekä yhdyshenkilötyön kehittämisestä. Myös Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaan päihdekuntoutustyöskentelyyn sitoutumisen edellyttämisestä tuli yksi kysymys.

Kuvio 8: Missä asioissa koet tarvitsevasi lisätietoa?

11 Oppaan koonti

Tässä luvussa kerromme kyselyssä ilmenneisiin tiedon puutteisiin vastaukset ja sen, että miten vastaukset löysimme. Näistä tiedoista kokosimme lopullisen oppaamme tiedot.

Ensimmäisenä kysymyksenä esitimme että, “Tiedätkö millä perusteilla Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat sijoitetaan Päihdesairaalaan?”. Tähän kysymykseen löysimme vastauksen suoraan tammikuussa 2024 järjestetystä webinaarista, jossa rikosseuraamuslaitokselta Antti Polvinen kertoi, mitkä asiat vaikuttavat siihen, että kenellä on mahdollista päästä ulkopuoliseen sijoitukseen. Webinaari oli järjestetty Rikosseuraamuslaitoksen sopimuskumppaneille, joihin kuuluu erittäin paljon päihdekuntoutuslaitoksia.

Lyhytaikaisvangin ja sakkovangin turvallisuusarvioon Polvinen (2024) sanoi kuuluvan sen, että onko vanki ensikertalainen, millä rikosnimikkeellä hän on, kuinka pitkä tuomio on kyseessä, rikoshistorian luonne, pituus ja laatu, erityisesti otetaan huomioon virkamiehiin kohdistuvat rikokset, huumausaineisiin liittyvät rikokset, nettirikokset, vainoaminen ja virkavallan anastus. Muita vaikuttavia tekijöitä ovat kurinpitohistoria laitosajalta esimerkiksi poistumisluparikkeet, päihderikkeet ja muut rikkomukset, avolaitospoistot ja vapautumiset avolaitoksesta, muut keskeneräiset rikosasiat ja tuomiot, esimerkiksi pitkä vankeustuomio voi olla esteenä

ulkopuoliselle sijoitukselle alkuvaiheessa, kytkökset ammattimaiseen rikolliseen toimintaan tai järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja aktiivinen ja viimeaikainen laittomien päihteiden käyttö siviilissä, tämä vaikuttaa lähinnä valvontatason valintaan ulkopuolisessa sijoituksessa.

Näillä tiedoilla arvioidaan käyttäytymisen riskitekijöitä ja sen riskittömyyttä. Laitosajan käyttäytyminen kertoo laitoksen rajoituksiin sopeutumisesta ja näin ollen se kertoo vangin valmiuksista ulkopuoliseen sijoitukseen. Tärkeää on myös huomioida rikollisen toiminnan jatkamisen riski, jossa on tärkeää ottaa huomioon lähestymiskiellon rikkomukset, nettirikollisuus ja päihteidenkäytön tilanne mukaan lukien aikaisempi sitoutuminen hoitojaksoille. Erityisenä nostona Polvinen kertoi, että henkilön motivaatiotaso on kaikista vaikein arvioitava vaikkakin se on yksi tärkeimmistä tekijöistä hoitojakson kannalta. (Polvinen 2024.)

Yhteenvetona voidaan todeta, että kaikki rekisteritiedot tai niiden puuttuminen kertoo henkilön käyttäytymisestä, joista erityisen riskin muodostaa avoimemmissa olosuhteissa hallitsematon päihdekäyttö sekä siihen maailmaan liittyvä väkivaltakäyttäytyminen ja viranomaisvastaisuus. Sijoituksessa on punnittava todennettujen tietojen perusteella henkilön todennäköisyys noudattaa yksikön sääntöjä.

Toisena kysymyksenä kyselyssämme oli ”Tiedätkö, mikä on Päihdesairaalan vastuu ulkopuolisen sijoituksen ehtojen noudattamisen valvonnassa?”. Päihdesairaalan vastuu sijoituksessa on varsin pienet. Päihdesairaalan vastuulla on sijoituksen aikana seurata ehtojen toteutumista eli päihteettömyyttä, toimintaan osallistumista ja yleisten säädösten noudattamista. Päihdesairaalan vastuulla on myös päihtymystilan havainnointi kliinisesti ja tarvittaessa testaus, mikäli herää epäily, että olisi käytetty kiellettyjä aineita. Tärkeimpänä vastuuna Päihdesairaalalla on olla yhteydessä Rikosseuraamuslaitokseen, mikäli herää mitään kysymyksiä tai epäilyä vankia sääntörikkomuksesta. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

Kolmantena kysymyksenämme oli ”Onko sinua informoitu teknisten valvontavälineiden käytöstä, niiden ominaisuuksista sekä niihin liittyvistä velvoitteista?”. Valvontavälineisiin liittyviä käyttöohjeita tiedusteltiin niitä asentavalta virkamieheltä, sekä valvottujen koevapauksien parissa työskentelevältä erityisohjaajalta. Kummallakaan ei valitettavasti ollut jaettavaksi valvontavälineiden käyttöohjeita, joten päädyimme kirjoittamaan oppaaseen yleisesti valvonnasta ulkopuolisessa sijoituksessa.

Neljäntenä kysymyksenämme oli, ”Toimiiko yhteistyö Vankiterveydenhuollon kanssa?”. Tähän liittyen kirjasimme yleisiä ohjeita liittyen Vankiterveydenhuollon rooliin ulkopuolisessa sijoituksessa Rikosseuraamuslaitoksen ohjeen (9/400/2021) mukaan. Avasimme myös vastuita ja velvollisuuksia, mitä vankiterveydenhuollon ylilääkäri Vivian Reinhold toi esille Rikosseuraamuslaitoksen tammikuun 2024 webinaarin vankiterveydenhuollon osuudessa. Webinaarissa Reinhold kertoi että vankiterveydenhuollon vastuulla on olla yhteydessä sijoituspaikkaan lääkitykseen ja terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa, tehdä terveys- ja tulohaastattelu,

varmistaa vangin ajantasainen lääkitys, kysyä mahdolliset keskeneräiset terveydenhuollon asiat esimerkiksi lääkärikontrollit, ilmoittaa vastaavalle Rikosseuraamuslaitoksen virkahenkilölle, jos vankiterveydenhuollon näkökulmasta on jotain mikä vaikuttaa sijoitukseen, esimerkiksi liikuntarajoitukset tai vastaavat ja jos vangin tilanteesta nousee muuten jotain erityistä esimerkiksi haavanhoidot.

Viidentenä kysymyksenämme oli, "Tiedätkö, mihin etuuksiin Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat ovat oikeutettu tuomion aikana?". Tarkistimme kysymyksen kohdalla tiedot Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolisen sijoituksen neuvonnasta ja Kelasta.

Rikosseuraamuslaitos kertoo sivuillaan, että Rikosseuraamuslaitoksen asiakas on oikeutettu toimintarahaan vangin ehdonalaiseen vapauteen pääsyyn asti. Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaalle maksetaan pääsääntöisesti kolmannen toimintarahaluokan mukaista toimintarahaa. Vanki on myös oikeutettu asumistukeen kuuden kuukauden ajan tuomionsa aikana, mikäli on saanut asumistukea ennen tuomion alkua. (Rikosseuraamuslaitos ohje 9/400/2021) Kuntoutusrahaan vangit eivät ole pääsääntöisesti oikeutettu, ellei kuntoutuspäätös perustu sosiaali- huolto-, terveydenhuolto-, työterveyshuolto-, lastensuojelu-, tai kehitysvammahuoltolakiin eli toisinsanottuna kuntoutuspäätös on ollut voimassa ennen vankeusrangaistusta ja ulkopuolista sijoitusta. Pääsääntöisesti kuitenkin vangit ei ole oikeutettu kuntoutusrahaan, mutta joitain poikkeuksia on. (Rikosseuraamuslaitos 2022b; Strandberg 2024)

Jos vanki suorittaa pelkkää sakon muuntorangaistusta, niin hänen Kelan etuudet ovat normaalisti voimassa tai jos hänen tuomionsa on alle 3 kuukautta. Kelaan tulee kuitenkin ilmoittaa vankeusajankesto, koska se vaikuttaa esimerkiksi toimeentulotuen hyväksyttäviin asumiskustannuksiin. Etuuksia selvittäessämme nousi myös esiin, että vangit ovat oikeutettu ulkopuolisen sijoituksen aikana vankilan prepaid korttiin, mikäli heillä ei ole omaa pankkitiliä. Prepaid kortin avulla vanki saa toimintarahat ja etuutensa käyttönsä. Prepaid kortti on voimassa 3kk ajan tuomion päättymisestä. Vankien maksukortteihin on kuitenkin astunut voimaan muutos 10.11.2023 joka muutti kortit niin, että niihin ei voi ulkopuoliset lähettämään enää varoja vaan omaiset voi lähettää rahaa vangille käyttämällä Rikosseuraamuslaitoksen vankirahatulo-tilejä. (Rikosseuraamus 2023; RETS.)

Kuudentena kysymyksenämme oli, "Tiedätkö mitä tehdä, jos Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaalla on esimerkiksi päihtymysepäily?". Tähän kysymykseen päätimme vastata lyhyesti oppaaseen, vaikka lähes kaikki (94.1 %) vastaajista tiesi, mitä tulee tehdä päihtymysepäilyn satuessa.

Sijoitussopimuksessa vanki sitoutuu olemaan käyttämättä rikoslain 44 luvun 16 § mukaisia doping aineita ja kaikkia päihdyttäviä aineita. Hän sitoutuu myös suorittamaan puhalluskokeen ja virtsa- tai sylkinäytteen pyydettäessä päiheteettömyyden valvomiseksi. Mikäli vanki ei

sitoudu näihin tai epäillään että hän on käyttänyt päihdyttäviä aineita, ollaan yhteydessä sijoitusvankilaan, jossa sijoituksen jatkumisesta tai seuraamuksista päättää pääsääntöisesti vankilan yksikönpäällikkö, rikosseuraamuskeskuksen työjärjestyksessä määrätty toiminnoista vastaava virkamies tai ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. (Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021.)

Seitsemäntenä kysymyksenämme oli “Tiedätkö, miten Rikosseuraamuslaitoksen vanki hakee asiointi- tai arjenharjoitteluvapaata?”. Tähän kysymykseen saimme tiedon myös Rikosseuraamuslaitoksen järjestämästä webinaarista ja kuntoutusosastojen perehdytyskansioista.

Rikosseuraamuslaitoksen webinaarissa Polvinen kertoi, että vangin liikkuma-alue tulee lukea sijoitus sopimuksessa ja mikäli hän haluaa siitä poiketa, tulee hänen pyytää siitä lupa vankilalta. Käytännössä vanki anoo lupaa sijoituspaikalta eli tässä tapauksessa päihdesairaалalta, johon kirjataan, mitä vanki menee tekemään poistumisluvan aikana. Hakemukseen liitetään tämän jälkeen päihdesairaalan työntekijän puolto tai lausunto, jonka jälkeen se lähetetään vankilan hyväksyttäväksi. Sijoitusvankilalle tulee myös ilmoittaa aina vangin vapaille lähtöaika ja lomilta paluu aika. Vanki voidaan myös pyytää antamaan päihdetesti paluun yhteydessä, mikäli se koetaan tarpeelliseksi. Päihdesairaалalla nämä vapaat käyttää nimeä arjenharjoitteluvapaa, mutta rikosseuraamuslaitoksen vankien kanssa on aina kyse poistumisluvasta. (Polvinen 2024; Kuntoutus perehdytyskansio)

Viimeisenä kahdeksantena kysymyksenä oli “Missä asioissa koet tarvitsevasi lisätietoa?”. Tähän kysymykseen tuli kyselyssä pohdintaa liittyen ennakko verkostopalaverien järjestämiseen, vankiterveydenhuollon käytännön toteutukseen ja Päihdesairaalan omaan työnjakoon liittyviä kysymyksiä. Lisäksi Veetille oli laitettu suoraan kysymyksiä myöhemmin lastensuojeluun, vankiloiden päihdekuntoutukseen ja nais erityisyyteen liittyviä kysymyksiä.

Näihin kysymyksiin emme vastanneet, koska opas kokonaisuutena selkeyttää Päihdesairaalan omaan työnjakoon liittyviä kysymyksiä ja vankiterveydenhuollon osuuden ja vastuiden selkeyttäminen oppaaseen mielestämme auttaa työntekijöitä ymmärtämään käytännön toteutuksen haasteita ja mitä he voivat vaatia vankiterveydenhuollolta. Lastensuojelun asioissa heräsi kysymyksiä siitä, että kenen vastuulla on mahdolliset lastensuojeluilmoituksen tekemiset. Olimme yhteydessä sähköpostitse ulkopuolisen sijoituksen neuvontaan, josta kerrottiin, että vankeusrangaistus ei ole itsessään suora peruste lastensuojeluilmoituksen tekemiselle, joten he eivät sitä välttämättä tee rangaistusajansuunnitelmaa tehdessä, ellei erityistä huolta herää. Laitoshoidon vaativa päihdehoito on aina syy tehdä lastensuojeluilmoitus, joten Päihdesairaалalla tehdään aina joko lastensuojeluilmoitus tai yhteydenotto lastensuojelun työntekijälle, jos lastensuojelukontakti on jo voimassa. Lastensuojeluun liittyen heräsi myös kysymys siitä, että voidaanko lapsitapaamisia järjestää Päihdesairaалalla. Lapsitapaamiset tulee kuitenkin aina vahvistaa vankilalta ja lastensuojelusta. Jos vankila ei ole tehnyt lastensuojelun

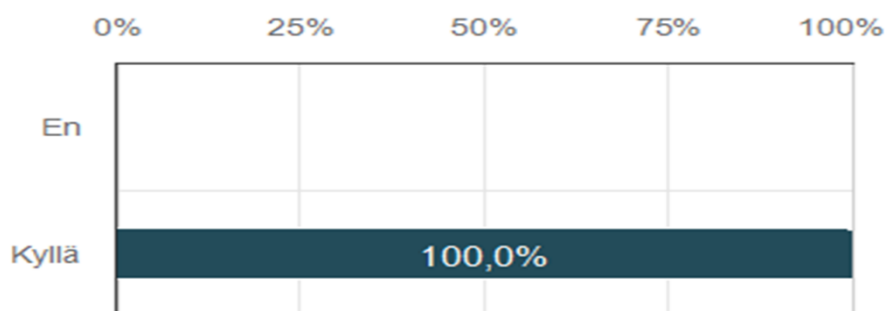
selvitystä niin tapaamisten päättävältä on aina lastensuojelulla ja mikäli heiltä ei tule hyväksyntää, niin tapaamista ei tule järjestää. (Strandberg 2024; Perehdytyskansio kuntoutusosastot; Lastensuojelulaki 417/2007)

Rikosseuraamuslaitoksen tarjoamasta päihdetyöstä kirjoitimme myös lyhyen kohdan oppaaseen, koska Päihdesairaalan henkilökunnalla ei välttämättä ole tietoa siitä, millaista päihdekuntoutusta vanki on saattanut aiemmin Rikosseuraamuslaitoksessa saada. Yhdyskuntaseuramusten ja vankiloiden päihdetyöstä löytyi kattavasti tietoa Rikosseuraamuslaitoksen omilta nettisivuilta (Rikosseuraamuslaitos 2022c). Myös eri päihdeohjelmat oli lueteltu ja niiden sisältö kerrottu ohjelmatyö -sivuilla (Rikosseuraamuslaitos 2022d).

Naiserityisyydestä emme kirjoittaneet oppaaseen, koska ulkopuolisen sijoituksen nais erityisyydestä ei ole tehty juurikaan tutkimusta. Hämeenlinnan vankilaan etsitään kuitenkin parhaillaan uutta erityissuunnittelijaa kehittämään nais erityisyyttä ulkopuolisessa sijoituksessa, joten informoimme tämän Päihdesairaallalle.

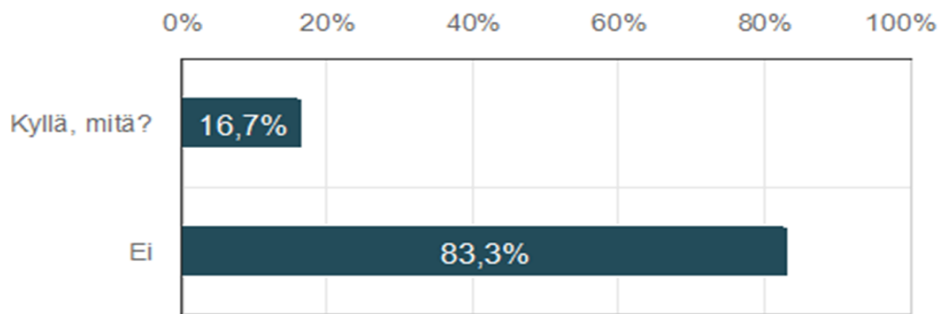
11.1 Toimeksiantajan arviointi

Palautteen opinnäytetyöstä keräsimme Webropol-kyselyn avulla päihdesairaalan henkilökunnalta. Palautekyselyn jätimme samaan aikaan oppaan kanssa toimeksiantajalle. Palaute löytyy liitteestä 2. Vastausaikaa annoimme 2 viikkoa. Vastauksia tuli 6, joten vastausprosentti jäi hyvin matalaksi sen ollessa vain 13,04 %. Muistutimme Päihdesairaalan henkilökuntaa palautekyselystä myös molempien vastausviikkojen maanantaina ja vielä kerran sen viikon lopussa, kun vastausaika oli päättymässä.

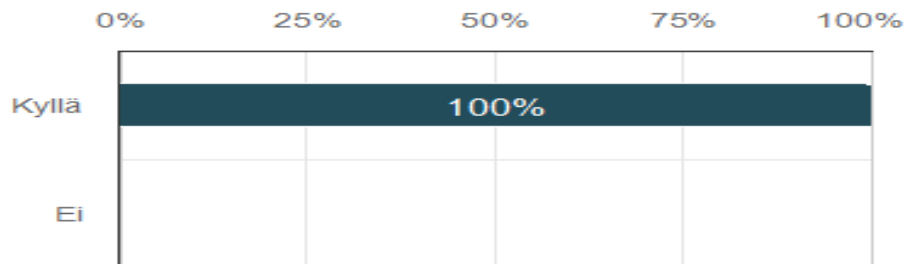
Kuvio 9: Koetko että oppaasta tulee olemaan hyötyä työssäsi

Kyselyyn vastanneista kaikki kokivat, että oppaasta tulee olemaan hyötyä heidän työssään. Kaikki kyselyyn vastanneet kokivat myös, että opas vastaa Päihdesairaalan tarpeita.

Kuvio 10: Jäikö oppaasta mielestäsi jotain olennaista puuttumaan?

Yksi vastaajista kertoi, että vankiterveydenhuollon numerot olisi erittäin hyvä sisällyttää oppaaseen. Puhelinnumerot lisäsimme palautteen perusteella.

Kuvio 11: Vastasiko opas mielestäsi päihdesairaalan tarpeita?

Kaikki kyselyyn vastanneet kokivat myös, että opas vastaa Päihdesairaalan tarpeita.

Vapaamuotoiseen palautteeseen tuli 3 vastausta, joissa ei ollut kehitysehdotuksia, vaan pelkästään kannustavaa ja positiivista palautetta. Palautekyselyn vastaajien määrä jäi pieneksi todennäköisesti osittain Päihdesairaalan työn luonteen vuoksi. Työn aikana on kohtalaisen vähän pidempiä taukoja, jolloin ehtisi lukea opasta kokonaisuudessaan rauhassa, joten palautteeseen ei pysty välttämättä vastaamaan, mikäli ei ole ehtinyt lukemaan opasta. Meidän näkemysmme mukaan kahden viikon vastausaika oli kuitenkin riittävä kyselyyn vastaamiseen.

11.2 Itsearviointi

Tässä kappaleessa arvioimme omaa toimintaamme opinnäytetyön prosessin aikana ja pohdimme, mitkä asiat menivät hyvin ja missä voisi olla vielä kehittämisen varaa.

Mielestämme opinnäytetyö meni kokonaisuutena erittäin sujuvasti. Molempien erityisosaamista pystyttiin hyödyntämään opinnäytetyössä erinomaisesti ja se selkeytti työnjakoa molempien osalta valtavasti. Veetin erityisosaaminen päihde- ja hoitotyöstä selkeytti työnjakoa niin, että Veeti toteutti opinnäytetyön Päihdesairaalaan jalkautuvan työn ja toteutti oppaan

käytännöllisen puolen. Sannin erikoistietämys vankilatoiminnasta ja kontaktit eri ammattiryhmiin sujuvoittivat puolestaan teoreettisen puolen kokoamista. Pysyimme suunnitellussa aikataulussa, josta olemme molemmat tyytyväisiä.

Mielestämme opas on hyvä, selkeä ja se sisältää ulkopuolisen sijoituksen pääkohdat ja etenkin ne yhteyshenkilöt, joihin voi olla yhteydessä, mikäli on jotain kysyttävää. Pohjimmillaan meillä oli ajatuksena opinnäytetyötä tehdessä, että oppaan luettuaan työntekijä saa turvan, että hänellä on jokin paikka mistä saada tietoa, jos sitä ei itse oppaasta välttämättä löydy.

Ulkopuolinen sijoitus on monimuotoinen asia, ja jokaisen vangin kohdalla on erityisiä seikkoja, jotka täytyy ottaa huomioon. Täydellistä opasta, joka vastaisi kaikkiin kysymyksiin, on mahdotonta tehdä. Tärkeintä oli luoda pohja, johon voidaan lisätä tietoa ja jota on helppo laajentaa tarvittaessa.

Kehittämisen varaa työskentelyssämme olisi toiminnan selkeyttämisessä. Teimme joissain kohtaa samoja asioita ristiin. Emme aina muistaneet laittaa ylös mitkä kohdat oli jo korjattu, joten turhaa työtä tuli tehtyä jonkin verran, kun joutui miettimään, että mitä on viimeksi tehnyt. Opinnäytetyö on kokonaisuutena niin laaja prosessi, joten suunnitelmallisuus on erittäin tärkeää sitä tehdessä.

Taulukko 3: Henkilökohtaisten tavoitteiden arviointi

Henkilökohtaiset tavoitteet	Arviointikysymys	Arviointiaineisto
Kehittää omia taitoja tutkimuksen tekemisessä.	Miten taitomme tutkimuksen tekijänä ovat parantuneet opinnäytetyön aikana?	Koemme että taitomme tutkimuksen tekijöinä kyselylomaketta käyttäen on parantunut merkittävästi.
Kehittää tiedonhakemisen taitoja	Miten tiedonhakemisen taitomme ovat kehittyneet opinnäytetyön aikana?	Opimme hakemaan tietoa luovasti hyväksikäyttäen monia eri väyliä ja lähteitä.
Kehittää tiedon asettelun ja esittämisen taitoja.	Miten tiedon esittämisen taitomme ovat kehittyneet opinnäytetyön aikana?	Opas koettiin hyödylliseksi, joten voimme päätellä, että taitomme tietojen esittämisessä ovat hyvät.

12 Opinnäytetyön arviointi

Tässä kappaleessa arvioimme opinnäytetyöllemme asetettuja tavoitteita ja niiden toteutumista vastaamalla arviointikysymyksiin. Arviomme perustuu Päihdesairaalaalta kerättyyn palautteeseen, sekä omiin havaintoihimme ja itsearviointiin.

Taulukko 4: Opinnäytetyön tulokset

Tavoite	Arviointikysymykset	Tulokset
Valmistaa opas selkeyttämään yhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen ja Päihdesairaalan välillä.	Mikä on olennaista sisällyttää oppaaseen ja löytyykö tarvittava tieto selkeästi?	Palautteen mukaan opas koettiin hyödylliseksi.
Toteuttaa opinnäytetyö loogisesti ja järjestelmällisesti.	Miten yhteistyö on sujunut toimeksiantajan näkökulmasta? Miten järjestelmällisesti prosessi toteutettiin.	Toimeksiantaja osoitti palautteessa olevansa tyytyväinen oppaaseen. Prosessi toteutettiin suunnitelman mukaisesti järjestelmällisesti.
Helpottaa ja purkaa painetta Päihdesairaalan henkilökunnalta ja koota saatu tieto yhteen paikkaan.	Miten toimeksiantaja pystyy hyödyntämään opasta ja miten se parantaa työn sujuvuutta?	Palautteen mukaan opas vastaa Päihdesairaalan tarpeita.

Ensimmäisenä tavoitteenamme oli valmistaa Päihdesairaalan työntekijöille opas, joka mahdollisesti selkiyttäisi yhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen ja Päihdesairaalan välillä. Arviointikysymyksessä pohdimme, että mikä on olennaista tietoa oppaaseen ja löysimmekö tarvittavan tiedon. Oppaan aiheiden rajaamiseen käytimme sähköistä kyselylomaketta, jolla kysimme Päihdesairaalan työntekijöiltä, mistä asioista Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaisiin liittyen he kaipaivat lisää tietoa. Oppaan kokoamisessa haasteena koimme sen, että vaikka Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistukset ovat yksiselitteisiä ja selkeitä, niin eri laitosten käytännöissä saattaa olla eroavaisuuksia.

Toimeksiantajan palautteen keräsimmme myös sähköistä kyselylomaketta käyttämällä. Palautekyselyn perusteella opas koettiin hyödylliseksi ja vain yksi vastaaja koki, että olennaisena

asiana oppaasta puuttui Vankiterveydenhuollon yhteystiedot. Nämä lisäsimme oppaaseen palautekyselyn jälkeen.

Toisena tavoitteenamme oli toteuttaa opinnäytetyö kokonaisuudessaan järkevästi ja loogisesti. Tässä arviointikysymyksinä oli, että miten yhteistyö on sujunut toimeksiantajan, eli Päihdesairaalan näkökulmasta ja miten järjestelmällisesti prosessi toteutettiin. Omien kokemuksiemme mukaan olemme toimineet järjestelmällisesti ja aikataulussa, sekä Päihdesairaalan palaute oli positiivista.

Kolmantena tavoitteenamme oli helpottaa painetta Päihdesairaalan työntekijöiltä liittyen epätietoisuuteen joissain asioissa Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaisiin liittyen sekä koota Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden erityispiirteisiin liittyvä tieto yhteen paikkaan. Tätä pohdimme sen kautta, että miten Päihdesairaalassa on pystytty hyödyntämään opasta ja onko se parantanut työn sujuvuutta. Palautekyselyn perusteella jokainen vastanneista koki, että opas vastaa Päihdesairaalan tarpeita ja sanallisessa palautteessa mainittiin muun muassa, että opas on kattava ja ytimekäs.

13 Pohdinta

Tässä luvussa pohdimme opinnäytetyöprosessia kokonaisuudessaan, onnistumisia ja haasteita sekä kehittämis ehdotuksia.

Opinnäytetyön edetessä huomasimme, että Päihdesairaalan ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyössä ilmenneet haasteet johtuivat osittain Rikosseuraamuslaitoksesta. Vaikka Rikosseuraamuslaitoksella on olemassa selkeitä ohjeistuksia ja velvoitteita, käytännössä niiden noudattaminen voi vaihdella ja eri laitoksilla saattaa olla omia tulkintojaan ja käytäntöjään, vaikka viralliset ohjeet ovatkin samat. Tämä asetti meille haasteita oppaan laatimisessa, sillä pyrimme toteuttamaan työmme virallisten ohjeiden mukaisesti, mutta kohtasimme epävarmuutta niiden käytännön soveltamisessa ja Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa.

Erilaisiin toimintatapoihin ja niiden ilmentymiseen Päihdesairaalassa saattanee vaikuttaa myös se, että jokainen vanki on yksilö ja vankien tilanteet voivat olla hyvin erilaisia. Vangit saattavat olla myös eri ajan vankilassa ennen sijoitusta, joten toisten kanssa on saatettu ehtiä työskentelemään pidempään ja toisen kanssa ei yhtään.

Päätimme lopulta laatia oppaamme virallisten ohjeiden pohjalta ja tarvittaessa vedota Rikosseuraamuslaitoksen omiin virallisiin ohjeisiin mahdollisten epäselvyyksien ilmetessä. Näemme, että Rikosseuraamuslaitoksella olisi hyödyllistä pyrkiä selkeyttämään ja yhtenäistämään omia ohjeistuksiaan sekä varmistamaan niiden täsmällinen noudattaminen työntekijöiden keskuudessa. Yhtenäiset ohjeistukset voisivat edistää yhteistyön sujuvuutta ja avoimuutta.

Koemme että oppaan kirjoittamista voisi jatkaa yhdessä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Rikosseuraamuslaitoksella on jokaisen kuntoutuslaitoksen kanssa omat sopimukset, joissa määritellään, mitkä ovat heidän tehtävänsä ja sijoituspaikan tehtävät sijoituksen aikana. Esimerkiksi joihinkin kuntoutuslaitoksiin lääkkeitä toimitetaan vankiterveydenhuollon omasta apteekista, kun taas joistain sijoituspaikoista annetaan lääkkeitä ja ne laskutetaan myöhemmin Rikosseuraamuslaitokselta. Se tuo itsessään jo suurta epäselvyyttä, joten yhteisien käytäntöjen sopiminen voisi olla erittäin hyväksi sujuvalle yhteistyölle. Vankiloille voisi olla esimerkiksi hyvä tehdä oma perehdytyskansio ulkopuoliseen sijoitukseen lähetettävän vangin tuomion perusteella, jotta jokainen heidän kanssaan työskentelevä ymmärtää kokonaisuuden paremmin. Prosessin hallinta vähentäisi mahdollisesti virheitä ja turhaa työtä tulevaisuudessa.

Vastaavanlaisia epäselvyyksiä on useita, esimerkiksi liikunta-alueiden käytöstä. Jos sijoitussopimukseen on merkitty vain, että sijoituspaikan viikko-ohjelman mukaiset toiminnot ovat sallittuja, jää epäselväksi, saako Rikosseuraamuslaitoksen asiakas käydä yksinään kaupassa puolenkiloista kilometrin päässä kuten muut kuntoutusosastojen potilaat. Koemme, että olisi erittäin tärkeää, että sijoitussopimuksia laativat henkilöt tietäisivät jollain tasolla, millainen Päihdesairaalan toimintamalli, säännöt ja käytännöt ovat, jotta yhteistyö sujuisi mahdollisimman hyvin.

Totesimme myös, että opinnäytetyöstämme voisi olla hyötyä ulkopuolista sijoitusta valmisteleville erityissuunnittelijoille, jotta he ymmärtäisivät Päihdesairaalan luonnetta paremmin. Päätimme ottaa yhteyttä ulkopuolisen sijoituksen neuvontaan ja kysyä, haluaisivatko he saada kopion oppaasta, jota he voisivat hyödyntää työssään. Ulkopuolisen sijoituksen neuvonnasta vastattiin, että he ottaisivat oppaan mielellään luettavaksi, joten lähetimme sen heidän yhteiseen sähköpostiinsa.

Lähteet

- A-klinikka 2023. Korvaushoito ei ole mielipidekysymys. Viitattu 15.03.2024 <https://www.a-klinikka.fi/ajankohtaista/artikkeli/korvaushoito-ei-ole-mielipidekysymys>
- A-klinikka Päihdesairaala Kuntouttava laitoshoido. Viitattu 09.10.2023 <https://www.paihdesairaala.fi/palvelut/kuntouttava-laitoshoido>
- A-klinikka Päihdesairaala Perhekuntoutus. Viitattu 09.10.2023 <https://www.paihdesairaala.fi/palvelut/kuntouttava-laitoshoido/perhekuntoutus>
- A-klinikka Päihdesairaala. Viitattu 09.10.2023 <https://www.a-klinikka.fi/toimipisteet/jarvenpaa-koko-suomea-palvelevat/paihdesairaala>
- A-klinikka Päihdesairaalan historiaa. Viitattu 09.10.2023 <https://www.paihdesairaala.fi/paihdesairaala/paihdesairaalan-historiaa>
- A-klinikka Päihdesairaala Yksilökuntoutus. Viitattu 09.10.2023 <https://www.paihdesairaala.fi/palvelut/kuntouttava-laitoshoido/yksilokuntoutus>
- A-klinikka Vieroitushoito. Viitattu 09.10.2023 <https://www.paihdesairaala.fi/palvelut/vieroitushoito>
- A-klinikkasäätiö 2023. Hae tutkimuslupaa. Viitattu 28.11.2023. https://tietopuu.a-klinikka.fi/info/hae_tutkimuslupaa
- A-klinikka Oy 2024. A-klinikka Oy. Viitattu 13.3.2024. <https://www.a-klinikka.fi/tietoammeista/a-klinikka-oy>
- Ahonen H 2021. Työntekijöiden kokemuksia lyhytaikaisvankityöskentelystä - ”Laitetaan ikään kuin sekuntikello käyntiin, kun vanki astuu vankilaan” Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 03.04.2024. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021060714614>
- Arene 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 13.3.2024. https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382
- Hinkula E 2021. Heikossa asemassa olevat ”pyöröovivangit” jäävät usein avun ulkopuolelle, mutta nyt asiaan tulee muutos: heidät ohjataan vankilan sijasta päihdehoitoon. YLE. Viitattu 02.11.2023. <https://yle.fi/a/3-12189823>
- Ikonen Y 2021. Yhteisöhoito. Päihdelinkki. Viitattu 15.03.2024 <https://paihdelinkki.fi/tietopankki/tietoiskut/paihdetyon-menetelmat-ja-koulutus/yhteisohoido/>
- Kallinen, T & Kinnunen, T. 2023. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 29.11.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>
- Karppinen E & Virtanen A-M. 2020. ”Mää on jopa sitä mieltä, että tarviiko niitä sakkovankeja ollenkaan kärrätä linnaan”: monitahoarviointi sakkovankien rangaistuksen aikaisesta kuntoutuksesta. Tampereen ammattikorkeakoulu. Viitattu 03.04.2024 <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020113025234>

Knuuti U 2007. Vankien sijoitus ulkopuoliseenlaitokseen vuonna 2006. Rikosseuraamusviraston monisteita 5/2007 Rikosseuraamusvirasto. Viitattu 02.11.2023 https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/gpU5KCfk7/5-2007_Vankien_sij._ulkop.pdf

Koskela M 2023. Kirjallinen kysymys KK 114/2023 vp. Viitattu 03.11.2023 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Sivut/KK_114+2023.aspx

Kovanen L 2023. Huumehoidon ja -kuntoutuksen asiakkaat 2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 15.03.2024. <https://thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/paihteet-ja-riippuvuudet/huumeet/huumehoidon-ja-kuntoutuksen-asiakkaat>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L5P25>

Martikainen K & Viiliäinen T. 2023. Lyhytaikaisvankien sijoittaminen vankilan ulkopuolisiin päihdekuntoutuslaitoksiin Pohjois-Karjalan alueella. Karelian-ammattikorkeakoulu. Viitattu 03.04.2024 <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202305047747>

RETS. Kela-etuudet vankeusaikana. Viitattu 22.03.2024. <https://rets.fi/tietoa/vankeusaika/vangin-toimeentulo/kela-etuudet-vankeusaikana/>

Rikoslaki 39/1889. Viitattu 11.10.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L16>

Rikosseuraamuslaitoksen ohje 9/400/2021. Vangin sijoittaminen ulkopuoliseen laitokseen. Viitattu 11.10.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/saannokset/maarayksetjaohjeet/vanginsijoittaminenulkopuoliseenlaitokseen94002021.html>

Rikosseuraamuslaitos 2022a. Yhteistyö tärkeää sakkovankien päihdekuntoutuksessa hyvinvointialueilla. Viitattu 02.11.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2022/sakkovankienpaihdekuntoutuksessayhteistyonjarahoituksenmerkityskorostuuhyvinvointialueidenmyota.html>

Rikosseuraamuslaitos 2022b. Kelan etuudet ja palvelut. Viitattu 22.03.2024. <https://rikosseuraamus.fi/fi/index/rikoksestatuomituille/vangeille/tyotansiotjarahankaytto/kelanetuudetjapalvelut.html#>

Rikosseuraamuslaitos 2022c. Päihdetyö. Viitattu 12.4.2024. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/kuntoutus/paihdeetyo.html>

Rikosseuraamuslaitos 2022d. Ohjelmatyö. Viitattu 12.4.2024. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/kuntoutus/ohjelmatyo.html#>

Rikosseuraamuslaitos 2023a. Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2022. Viitattu 12.10.2023. https://www.rikosseuraamus.fi/material/collecti-ons/20230424145236/HrseUClwZ/2023-1_Risen_tilinpaaatos_ja_toimintakertomus_vuodelta_2022.pdf

Rikosseuraamuslaitos 2023b. Sakko- ja lyhytaikaisvankien sijoittamisessa ulkopuolisiin päihdehoitolaitoksiin onnistuttu - toimintamalli jatkuu hankkeen päätyttyä. Viitattu 03.11.2023. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69995773/sakko-ja-lyhytaikaisvankien-sijoittamisessa-ulkopuolisiin-paihdehoitolaitoksiin-onnistuttu-toimintamalli-jatkuu-hankkeen-paatyttya?publishid=2090&lang=fi>

Rikosseuraamuslaitos 2023c. Oikeusministeriö: Ministeri Meri: Vankiloiden lakkautuspäätöksiä ei ole tehty. Viitattu 03.11.2023. <https://rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2023/oikeusministerioministerimerivankiloidenlakkautuspaatoksiaeiotehty.html>

Rikosseuraamuslaitos 2024. Arvot ja strategia. Viitattu 13.3.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Tekijänoikeus 2024. Mitä on tekijänoikeus? Viitattu 13.3.2024. <https://tekijanoikeus.fi/tekijanoikeus/>

Terveyskylä. 2023. Vertaistuen muodot. Viitattu 15.03.2024 <https://www.terveyskyla.fi/vertaistalo/tietoa-vertaistuesta/vertaistuen-muodot>

Tietoarkisto 2023. Kyselylomakkeen laatiminen. Viitattu 20.10.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/kyselylomake/laatiminen/>

Tuomi 2022. Opinnäytetyön ohjaajan käsikirja. Viitattu 2.11.2023. <https://oppimateriaalit.jamk.fi/yamk-kasikirja/tyoelaman-tutkiva-kehittamistoiminta/projektityo-vs-ns-toiminnallinen-tutkimuksellinen-kehittamishanke-opinnaytetyo/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 28.11.2023. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Vankeuslaki 767/2005. Viitattu 11.10.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767#O5L16P7>

Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Viitattu 20.10.2023. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/bc1c2c8a-0eb8-4881-ba8f-510ce386b810/content>

Webropol 2023. Vastausten kerääminen kyselyyn, uutiskirjeen lähettäminen ja sähköpostiviestintä Webropolilla. Viitattu 20.10.2023. <https://webropol.fi/kysely-ja-raportointityokalu/ke-raa-vastauksia/>

Julkaisemattomat lähteet

Polvinen A. 2024 Risen Webinaari

Kuntoutusosastojen perehdytyskansio

Reinhold V. 2024 Risen Webinaari

Strandberg H. 2024 Risen Webinaari

Vieroitushoito-osasto viikko-ohjelma

Vieroitushoito-osasto perehdytyskansio

Kuviot

Kuvio 1: Tiedätkö, millä perusteilla Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat sijoitetaan Päihdesairaalaan?	25
Kuvio 2: Tiedätkö, mikä on Päihdesairaalan vastuu ulkopuolisen sijoituksen ehtojen noudattamisen valvonnassa?	25
Kuvio 3: Onko sinua informoitu teknisten valvontavälineiden käytöstä, niiden ominaisuuksista sekä niihin liittyvistä velvoitteista?	26
Kuvio 4: Toimiiko yhteistyö Vankiterveydenhuollon kanssa?	26
Kuvio 5: Tiedätkö, mihin etuuksiin Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat ovat oikeutettu tuomion aikana?	27
Kuvio 6: Tiedätkö mitä tehdä, jos Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaalla on esimerkiksi päihtymysepäily?.....	27
Kuvio 7: Tiedätkö, miten Rikosseuraamuslaitoksen asiakas hakee asiointi- tai arjenharjoitteluvapaata?	27
Kuvio 8: Missä asioissa koet tarvitsevasi lisätietoa?	28
Kuvio 9: Koetko että oppaasta tulee olemaan hyötyä työssäsi..... Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.	
Kuvio 10: Jäikö oppaasta mielestäsi jotain olennaista puuttumaan? Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.	
Kuvio 11: Vastasiko opas mielestäsi päihdesairaalan tarpeita? Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.	

Taulukot

Taulukko 1: Opinnäytetyön tavoitteet.....	10
Taulukko 2: Henkilökohtaiset tavoitteet	11
Taulukko 3: Opinnäytetyön tulokset	35
Taulukko 4: Henkilökohtaisten tavoitteiden arviointi . Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.	

Liitteet

Liite 1: Kysymykset.....	43
Liite 2: Palautekyselyn kysymykset	45
Liite 3: Tutkimuslupa	46
Liite 4: Opas.....	47

Liite 1: Kysymykset

1. Tiedätkö millä perusteilla Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat sijoitetaan Päihdesairaalaan?

- Kyllä

- Ei

2. Tiedätkö mikä on Päihdesairaalan vastuu ehtojen noudattamisen valvonnassa?

- Kyllä

- Ei

3. Onko sinua informoitu teknisten valvontavälineiden käytöstä, niiden ominaisuuksista sekä niihin liittyvistä velvoitteista?

- Kyllä

- Ei

4. Toimiiko yhteistyö Vankiterveydenhuollon kanssa?

- Kyllä

- Ei

- Muu, miten?

5. Tiedätkö mihin etuuksiin Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat ovat oikeutettu tuomion aikana?

- Kyllä

- Ei

6. Tiedätkö, miten vanki hakee asiointi tai arjenharjoitteluvapaata?

- Kyllä

- Ei

7. Tiedätkö mitä tehdä, jos Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaalla on esimerkiksi päihtymysepäily?

- Kyllä

- Ei

8. Missä asioissa koet tarvitsevasi lisätietoa?

- Ulkopuolisen sijoituksen edellytykset

- Valvonta

- Päihteettömyys

- Yhteydenpito

- Vankiterveydenhuolto

- Muu, mikä?

Liite 2: Palautekyselyn kysymykset

1. Koetko että oppaasta tulee olemaan hyötyä työssäsi?

- Kyllä

- Ei

2. Jäikö oppaasta mielestäsi jotain olennaista puuttumaan?

- Kyllä, mitä?

- Ei

3. Vastasiko opas mielestäsi päihdesairaalan tarpeita?

- Kyllä

- Ei

4. Vapaa kommentti

Liite 3: Tutkimuslupa

Tutkimuslupahakemus

29.11.2023

Tutkimuslupahakemuksen tulee sisältää ainakin seuraavat seikat.
Tarvittaessa voit antaa lisätietoja liitteessä

<i>Nimi:</i> Sanni Pesu, Veeti Waltzer	
<i>Tehtävä/virka-asema/oppiarvo:</i> Työnjohtaja (RISE)/Opiskelija ja Sosiaaliohjaaja/Opiskelija	
<i>Osoite:</i> Kotkansiipi 10 as 39	
<i>Puhelinnumero:</i> 0449926659	
<i>Sähköposti:</i> Veeti.waltzer@student.laurea.fi Sanni.Pesu@student.laurea.fi	
<i>Päiväys:</i>	
<i>Työn [tutkimuksen, opinnäytetyön, jatkotutkinnon] tekijä/t:</i>	Sanni Pesu, Veeti Waltzer
<i>Koulutusohjelma/ korkeakoulu/ yliopisto:</i>	Laurea ammattikorkeakoulu Rikosseuraamusalan sosionomikoulutus
<i>Toimipiste:</i>	Tikkurilan kampus
<i>[tutkimuksen, opinnäytetyön, jatkotutkinnon] Ohjaaja/ohjaajat:</i>	Sonja Holopainen
<i>Työn/tutkimuksen nimi:</i>	Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaan hoito Päihdesairaalassa: Erityispiirteet ja opas työntekijöille
<i>Tavoitteet/ tutkimusongelma:</i>	Käsikirjan luominen Päihdesairaalalle Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden kanssa toimimisesta. Veeti on työskennellyt päihdesairaalla nyt noin 5 kuukautta ja siellä on ilmennyt runsaasti epäselvyyksiä käytännössä, miten Rikosseuraamuslaitoksen lähettämien vankien/potilaiden kanssa toimitaan, joten päätimme lähteä toteuttamaan opinnäytetyönämme käsikirjaa heille.
<i>Tarvittavien tietojen / aineistojen määrittely: Tarkka rajaus mitä tietoja tarvitaan, missä tiedostomuodossa ne tarvitaan ja miten tiedot toimitetaan</i>	Käytämme Webropol kyselytyökalua, jolla saamme vastaukset suoraan. Aineisto tulee koostumaan Päihdesairaalan työntekijöiden mielipiteistä kysytyihin asioihin liittyen siihen mitä tietoa Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden kanssa työskentelyn erityispiirteistä mahdollisesti halutaan tai ei haluta.

Liite 4: Opas

https://www.canva.com/design/DAF7ogVqjEI/WNJkmKiJZNI2afs6GrsgLA/view?utm_content=DAF7ogVqjEI&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=editor